

2 : 2015

Reindriftnytt

Boazodoallo·odđasat

8 : Røros – hjertet i sørsamisk reindrift

26 : Reintallsreduksjon

36 : NRLs landsmøte

Blir reindriften hørt i utbyggingssaker?	4
Reinkjøtt: Fra tradisjon til trend	6
Vindkraft truer reindriften...?	7
Rørros – hjertet i sørsamisk reindrift	8
Beitekartlegging: For mye rein har beitet ned reinlavet	14
Følg reindriften på nett / Invitasjon til seminar om økt lokalt styre	17
Stor interesse for sørsamisk merkeseminar	18
Reindriften må bevise beiterettigheter	21
Stáhta áššehuvvon mearkaáššis – Staten frifunnet i merkesak	22
Reintallsreduksjon:	
Reintallet skal i balanse med beitegrunlaget	26
– Proseassa galgá leat vuoiggalaš	28
– Det skal være en rettfærdig prosess	28
– Fylkesmannen bekymret	29
Tid og handlingsplan for forholdsmessig reduksjon	29
Forsker på reindriftspolitikken og forvaltning	30
Spektakulær kalvemerking på Børgfjell	32
Ekstremt god vinter for reindriften	35
NRL-landsmøtet 2015	36
«Reindriftsministeren...»	39
Rapport fra lokallagene	40
Arealseminaret	42
Industriplaner i Sør-Varanger: – Usikkerheten er en tung bær	44

Davviguovllu boazodoalus buorre dálvi

Ovddit dálvi lei oalle garas muhtin sajiin davimus fylkkain, go guohtumat lássahuvve buollašiid ja jiekŋumiid geažil. Dán jagi gullo ahte boazodoallit lohket mannan dálvvi leamaš buoremussan mánggalogi jagis. Danne lea dál buorre doaivva dasa ahte eambbo miesit cevzet, ja ahte njuovvandeattut šaddet buorit ja bierrgus buorre kvalitehta.

Jagi 2007 boazodoalloláhka addá vuođu dasa ahte ulbmillaččat siskkáldasat organiseret ja hálddašit boazodoalu. Boazodoallu galgá ieš leat aktiivvalaš bealálaš ja fuolahit ahte boazodoallu lea ceavzil. Deatalaš reaidun dan olaheapmái leat doaibmanjuolggadusat. Lea leamaš viiddis proseassa áigái oážžut doaibmanjuolggadusaid ja boazologu. Easkka 2011 loahpageahčen ledje buot geasseorohagat ja birrajagi orohagat ožžon dohkkehuvvot iežaset doaibmanjuolggadusaid.

Jus duohta boazolohku lea badjelis go dat boazolohku mii mearriduvvui doaibmanjuolggadusain, de galgá unniduvvot dohkkehuvvon lohku. Dat čađahuvo boazodoallolága § 60 goalmmat lađđasa mielde. Orohagaid ja siiddaid čuovvolemis main lea beare alla boazolohku, lea boazodoallostivra unnidanmearrádusas atnán vuođđun boazologu njukčamánu 31. beaivvi 2012. Boazodoallostivra sáddii 2012 geasi mearrádusaid main lei áigemearri ráhkadit unnidanplánaid boazodoallolága mearrádusaid mielde. Čájehuvvui ahte hui unnán orohagat adde sisa unnidanplána mearriduvvon áigái ja gáibádusaid mielde. 2012 čavčča sáddii Boazodoallostivra danne dieđu ahte boazolohku unniduvvo gorrelogu mielde. Áigemearrit čađahit unnidemiid ledje 1 jagi rájes 3 jagi rádjái, dan mielde man galle bohcco orohagat galge njuovvat. Unnideamit galget leat čađahuvo njukčamánu 31. beaivvi rádjái 2015.

Boazologu heiveheapmi muhtin osiin Finnmárkkus lea juoga maid boazoeaiggádat ja sin bearrašat atnet gáibideaddjin ja váttisin. Danne lea deatalaš ahte boazoeaiggádat siskkáldasat sohpet guhtiige boazologuid mat buori vuogi mielde

boazodoallo-oddasat • reindriftnytt 2:2015

Ansvarlig utgiver:

Landbruksdirektoratet/
Eanandoalldirektoráhtta
Besøksadr.: Løkkeveien 111, Alta
Postadr.: Postboks 1104, 9504 Alta
Tlf. 78 45 70 20 / 78 45 70 43
e-post:
altapost@landbruksdirektoratet.no
www.reindrift.no

Redaksjon:

Journalist og fotograf:
Rune Muladal
e-post: rune@barentsbio.com

Journalist og fotograf:
Tor Schulstad
e-post: tor@finnmark.net

Sámegillii jorgalan / Oversetting

Inger-marie Oskal
inger.marie.oskal@gmail.com

Grafisk produksjon:

Bjorkmanns
Telefon 78 44 66 88
post@bjorkmanns.no

vuhtiiváldet iešguđetge beliid. Seammás lea dadjat ahte boazodoallu boahtá oppalohkái vuoitit das go boazolohku boahtá mearriduvvon dási rádjái. Heivehuvvon boazolohku sáhtta addit eambbo árvoháhkama ja buoret beaggima.

Mii oaidnit ahte eanas boazoeaiggádat leat unnidan gáibá-dusaid mielde, ja mii eiseválddit áigut bealiteamet fuolahit ahte maiddái dat earát dahket nu.

Boazodoallu lea deatalaš vuodđogeadgi mángga báikkálaš servodagas. Boazodoallu buvttada borramuša ja buktagiid main lea alla kvalitehta, ja fállá iešguđetlágan bálvalusaid ja lea mángga láhkái riggodahkan servodagas. Boazodoalus leat stuora vejolašvuodát ovdánahttit iežaset ealáhusa, ja dál lea bohccobierggus buorre johtu, ja dan berre boazodoallu máhttit ávkin atnit.

Ráđđehus lea easka ovddidan dieđáhusa Stuoradiggái eanandoallovuđot ealáhusaid ovdáneami ja ealáhus-eallima birra, Meld. St. 31 (2014–2015). Dás čujuhuvvo dasa ahte ovdánahttinprográmma – eanandoallo- ja boazodoallovuđot ovdáneapmi ja árvoháhkana – lea guovddáš váikkuhangaskaoapmi dasa ahte boazodoalu resurssaid vuodul sáhtta áigái oazžut eambbo ealáhusovdáneami.

Eanandoalldirektoráhtas lea mis stuora doaivva dasa ahte boazodoallu sáhtta nagodit čoavdit daid deatalaš hástalusaid mat dál leat ealáhusas. Oktasaš rahčamušaid, ja oktasaš dáhtu vuodul gávdnat čovdosiid, sáhttit mii áigái oazžut buorebut ceavzi boazodoalu.

Sávan buot Boazodoalloođđasiid lohkkiide hui buori geasi!

Jørn Rolfsen
háldd.dir.
Eanandoalldirektoráhta

En god vinter for reindriften i nord

I fjor var det en svært vanskelig vinter i deler av de nordligste fylkene da frost og is la et lokk over deler av beitene. I år er signalene fra reindriftsutøverne at det har vært den beste vinteren på mange tiår. Det er derfor god grunn til optimisme med håp om flere livskraftige kalver, økt vekt på de dyrene som skal slaktes og bedre kvalitet på det kjøttet som skal nyttes.

Reindriftsloven av 2007 gir grunnlag for en hensiktsmessig indre organisering og forvaltning av reindriften. Reindriften skal selv spille en aktiv rolle og ha et ansvar for at den er bærekraftig. Et viktig verktøy for å få til dette er bruksregler. Det har vært en omfattende prosess med å få bruksregler og reintall på plass. Først ved utgangen av 2011 hadde samtlige

sommer- og helårsdistrikter fått godkjent sine bruksregler.

Dersom faktisk reintall overstiger reintallet som ble fastsatt i bruksreglene, skal det overskytende antall rein reduseres. Framgangsmåten følger av reindriftslovens § 60 tredje ledd. Reindriftsstyret har i sin oppfølging av distrikt og siidaer som har for høyt reintall, brukt reintall per 31. mars 2012 som utgangspunkt for reduksjonen. Reindriftsstyret sendte sommeren 2012 ut vedtak om frist for utarbeidelse av reduksjonsplan etter reinsdriftsloven. Det viste seg at svært få distrikter leverte inn reduksjonsplan i henhold til vedtatt frist og krav. Høsten 2012 sendte derfor Reindriftsstyret ut varsel om gjennomføring av forholdsmessig reduksjon av reintallet. Fristene som ble satt for gjennomføring av reduksjonene varierte fra 1 til 3 år, avhengig av hvor mange dyr distriktene skulle redusere med. Reduksjonene skal være gjennomført innen 31. mars 2015.

Reintallstilpasningen i deler av Finnmark kan oppleves som krevende og vanskelig for reieierne og deres familier. Det er derfor viktig at de ulike reieierne finner en reintallsfordeling internt som ivaretar de ulike hensynene på en god måte. Samtidig er det grunn til å påpeke at næringen samlet sett vil tjene på at reintallet kommer ned på fastsatt nivå. Et tilpasset reintall kan gi næringen økt verdiskaping og styrket omdømme.

Vi ser at de fleste reieierne har redusert i tråd med pålegg, og vi fra myndighetenes side vil sørge for at de andre også gjør det.

Reindriften er en viktig hjørnestein i flere lokalsamfunn. Næringen leverer mat og produkter av høy kvalitet, tilbyr ulike tjenester og er en berikelse på flere måter. Reindriften har et stort potensial for å utvikle sin næring, og det er for tiden stor etterspørsel etter reinkjøtt, noe som næringen bør utnytte.

Regjeringen har nylig lagt frem en melding til stortinget om vekst og gründerskap innen landbruksbaserte næringer, Meld. St. 31 (2014–2015). Her vises det til at utviklingsprogrammet – landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping er et sentralt virkemiddel for å bidra til mer næringsutvikling basert på reindriftenes ressurser.

Vi i Landbruksdirektoratet har stor tro på at reindriftnæringen kan klare å løse de viktige utfordringen næringen står midt i. Resultatet av felles anstrengelser, og en løsningsorientert tilnærming, vil kunne gi en mer bærekraftig reindriftnæring.

Jeg ønsker alle leserne av Reindriftnytt en riktig god sommer!

Jørn Rolfsen
adm.dir.
Landbruksdirektoratet

Reindrift, arealinngrep og utbygging:

– Blir reindriften hørt i utbyggingssaker...?

Regelverket rundt utbyggingssaker og prosjekter er skjerpet ytterligere, og terskelen er senket for når en plan må utredes. En forskergruppe har sett på hvordan reindriften oppfatter praksis i slike saker. Oppfyller den lovgivningens krav? Blir næringen egentlig hørt...? I undersøkelsen har samtlige reinbeitedistrikter i landet blitt spurt.

En forskergruppe ledet av seniorforsker Jan Åge Riseth, NORUT, gjennomfører et 3-årig prosjekt som setter søkelyset på konsekvensutredningsreglene og hvordan de fungerer i utbyggingssaker hvor reindriftsnæringen er direkte involvert. Nå kommer de første resultatene fra prosjektet. Førsteamanuensis Nikolai K. Winge, NMBU, har analysert kravene lov og forskrifter stiller.

Prosjektgruppen har utarbeidet en spørreundersøkelse for å klarlegge hvordan disse har kommet til anvendelse i utbyggingssaker eller betydelig inngrep som kan få betydning for reindriften. Hvordan næringen blir tatt med i prosessen og ikke minst hvor mye av reindriften informasjon blir medtatt i utredningen og kartleggingen.

Prosjektet kan slå fast at regelverket er betydelig skjerpet – og terskelen for når en utredning kreves er blitt mye lavere. Den 1. januar 2015 kom det nye regler

som innskjerper ytterligere plikten for utredning.

Sumvirkninger

Plan- og bygningsloven er også tydelig på at konsekvensutredninger (KU) ikke er begrenset til utredning av miljøhensyn. Like relevant er å belyse de *samfunnsmessige* konsekvensene av arealbruksendringer. Hensynet til reindrift er ikke direkte nevnt i lovens KU-regler, men er flere steder fremhevet i forskriftene som setter mer detaljerte krav til konsekvensutredningens form og innhold.

Et annet sentralt spørsmål er om dagens KU-regler sikrer at det tas hensyn til de samlede arealinngrepene i reindriftsområder. Det er en kjent sak at den største trusselen for reindriften er den samlede effekten av en rekke utbyggingstiltak over tid som «bit for bit» fører til fragmentering av beiteareal.

KU-forskriftene har flere regler som skal sikre at sumvirkninger blir kartlagt og vurdert. Det heter i vurderingen om en plan eller et tiltak vil medføre vesentlige virkninger, skal det blant annet ses til det omsøkte tiltakets «samvirke med andre gjennomførte, vedtatte og planlagte tiltak». Det er derfor ikke tilstrekkelig å vise til at det omsøkte tiltaket isolert sett ikke medfører vesentlige virkninger. Det må også legges vekt på både eksisterende, vedtatte og planlagte arealinngrep. Sumvirkninger er også sentralt utredningstema.

Videre er det inntatt et særskilt krav der planen eller tiltaket berører reindriftsareal: «Der hvor reindriftsinteresser blir berørt, skal de samlede virkningene av planer og tiltak innenfor det aktuelle reinbeitedistriktet vurderes.» heter det.

Dette svarte reieneierne

I forbindelse med undersøkelsen og utredning ble det gjort en spørreunder-

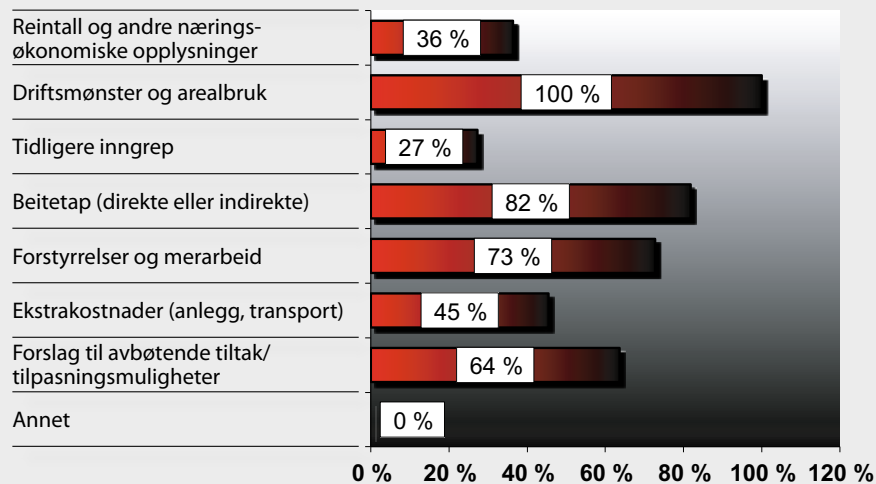
søkelse med i alt 28 spørsmål som ble sendt til alle reinbeitedistrikter i Norge. De aller fleste som svarte på undersøkelsen er aktive reieiere, og de fleste er også personer med lang erfaring. Mange har erfaring med et bredt spekter av utbyggingssaker.

Det er kanskje spesielt grunn til å merke seg både at flertallet ikke er fornøyd hvordan tidligere inngrep tas hensyn til og at de fleste også mener at KU i hovedsak tjener som hjelpemiddel til å få planer og tiltak vedtatt.

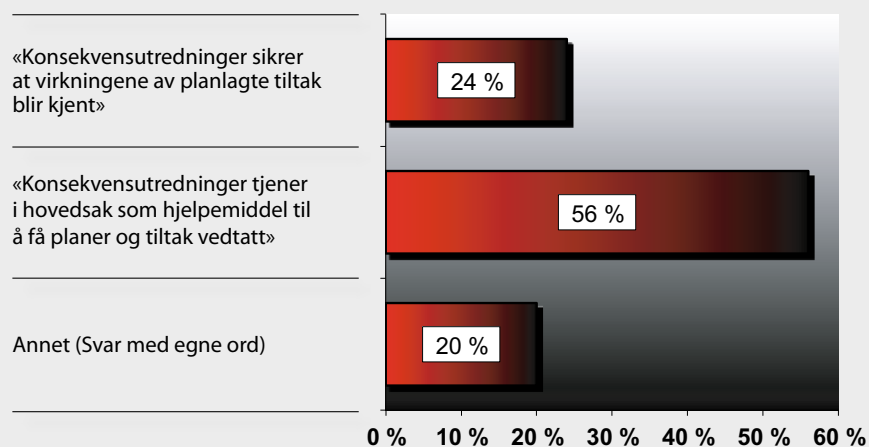
Spørreundersøkelsen viser at reinbeitedistriktenes representanter stort sett er måtelig fornøyd med de utredningene som gjøres.

Svarene på spørsmål om hvor fornøyd man var med redegjørelsene om utbyggingssaker fra utbygger eller utreder viste at de aller fleste har vært «hverken fornøyd eller misfornøyd» eller «ganske fornøyd» med disse redegjørelsene.

Dersom du har sett ferdige utredninger: Kryss av for de områdene hvor dine opplysninger/kunnskaper kom fram i de(n) ferdige utredning(e):

Ut fra din erfaring med konsekvensutredninger for reindrifta, hvilket utsagn synes du gir den mest korrekte virkelighetsbeskrivelsen?

Påfallende mange reieiere svarte at egne opplysninger/kunnskaper om driftsmønster og arealbruk kom fram i de ferdige utredninger.

Spørreundersøkelsen viser at reinbeitedistriktenes representanter stort sett er måtelig fornøyd med de utredningene som gjøres. Derimot er ikke flertallet fornøyd med hvordan tidligere inngrep tas hensyn til og at de fleste også mener at konsekvensutredningen i hovedsak tjener som hjelpemiddel til å få planer og tiltak vedtatt.

Seniorforsker Jan Åge Riseth fokuserer på konsekvensutredningsreglene og hvordan de fungerer i utbyggingssaker.

Fra tradisjon til trend

Unge forbrukere har fått øynene opp for reinkjøtt og etterspørselen har aldri vært større. Den tradisjonelle bruken av kjøttet er i ferd med å endres og det finnes nå ikke nok kjøtt til å mette forbrukerne.

Gjennom generisk markedsføring har MatPrat bidratt til å snu markedsituasjonen på reinkjøtt.

– Fra 2011 har vi jobbet målrettet med å styrke kommunikasjonen rundt reinkjøtt mot unge voksne i målgruppen 18–35 år. Vi ønsker å rekruttere nye reinkjøttspisere og etablere gode vaner. Reinkjøtt må selges i en annen innpakning til en forbruker på 20 år enn til en forbruker på 70 år, sier Ragnhild Kolvereid som er sentral i arbeidet med å øke etterspørselen av reinkjøtt hos Opplysningskontoret for egg og kjøtt.

Noe av utfordringen har vært å gjøre tradisjonsrike råvarer trendy og spennende.

– Dagens unge i alderen 18–35 år er en visuell generasjon. Ved å skape bredde i utvalg av oppskrifter, utvikle oppskrifter unge preferer, samt skape en visuell identitet som inspirerer unge har vi oppgradert oppskriftsbasen på reinkjøtt betraktelig. Markedsføringen har selvsagt vært spisset med tanke på hvem vi skal treffe, blandt annet vet vi at mobil er den digitale flaten vi brukes mest.

– Hovedmålet vårt er å sikre reinkjøttets oppmerksomhet og kjøpsutløsende adferd hos sluttforbruker. Det synes jeg vi har klart bra og vi ser at **målrettet markedsføring av reinkjøtt over tid har gitt fantastiske resultat**, sier Ragnhild Kolvereid hos MatPrat.

Skav fortsatt størst

Skav er råvaren med størst volum og tilgjengelighet. Skav, eller finnbiff, finnes nærmest i alle frysedisker i landet året rundt. Av 62 oppskrifter med reinkjøtt på www.matprat.no i dag er 16 oppskrifter med skav. Av nye retter med skav har MatPrat blant annet wraps, pizza, lasagne, bruschetta, burger og pita.

– Men det er også viktig å påpeke at vi både skal ha fristende tradisjonsmat og fristende trendmat, påpeker Kolvereid.

Ragnhild Kolvereid fra MatPrat er sentral i arbeidet med å løfte fram reinkjøtt som en ny og trendy råvare.

MatPrat har også hatt som mål å skape trygghet rundt bruk av reinkjøtt.

– For oss er det viktig å trigge forbrukerne, og å gjøre innsalg av reinkjøtt med den unike og spennende historien det har. Når forbrukeren har kjøpt et stykke kjøtt, må vi sikre at det skapes trygghet og mestring i håndtering av råvaren. Vi har utviklet flere oppskrifter med trinnbilder som viser prosess, slik guides forbruker visuelt gjennom matlagingen. Under seksjonen MatNyttig på www.matprat.no finner du steke- og kokeguide, artikler og inspirasjonsfilmer om skav, flatbiff og stek – alt for å gjøre forbrukerne trygge i matlagingen.

Litt til mange

Reinsdyrkjøtt er en delikatesse, et knapphetsgode. Filet og biff har begrenset tilgjengelighet. For å gi flere mulighet til å få en fantastiske reinkjøttopplevelse, og for at prisen ikke skal være avgjørende for ekskludering av reinkjøtt når en har gjester, har MatPrat utviklet et utvalg forretter og småretter med rein.

– Ved å servere delikate småretter av rein blir det litt til mange. Flere forretter og

• fakta

MatPrat

Opplysningskontoret for egg og kjøtt jobber med generisk markedsføring av egg og kjøtt for norske bønder, og reinkjøtt på oppdrag fra Markedsutvalget for reinkjøtt. MatPrat er merkevaren til Opplysningskontoret for egg og kjøtt.

I 2014 hadde reinkjøtt i følgende kampanjeperioder: Samefolkets dag (uke 5–6), Påske (uke 15–16), Høst (uke 43–45) og Jul (uke 51–52).

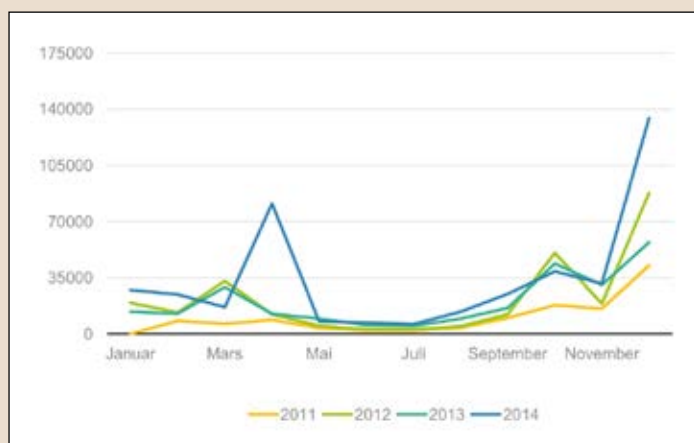
MatStart er siste store lansering fra MatPrat. Nettsted www.matstart.no er for barn som er glade i å lage mat. Hovedmålgruppen er barn mellom 9 og 12 år.

MatPrat i sosiale medier: Facebook (135 000 følgere), Instagram (8000 følgere), YouTube og Twitter. MatPrat har også egen blogg: www.matprat-bloggen.no, og samleportalen www.matbloggerne.no.

tapasretter inneholder rundt 50 gram kjøtt per porsjon, og gjør det mulig for reinkjøtt å posisjonere seg som en spennende start på måltidet under eksempelvis tradisjonsrike julemiddager med svineribbe, pinnekjøtt, kalkun og torsk.

Siste satsing i MatPrat på reinsdyrkjøtt er å legge til suksessoppskriften Wraps med reinsdyrskav og tyttebærrømme på nettstedet www.matstart.no, hvor hovedmålgruppen er barn mellom 9 og 12 år.

Det er Opplysningskontoret for egg og kjøtt jobber på oppdrag fra Markedsutvalget for reinkjøtt for å sikre generiske markedsføring av reinkjøtt i Norge.

Fra 2011 til 2014 har www.matprat.no hatt en stigende kurve av forbrukersøk på oppskrifter med reinsdyrkjøtt. Fra 2013 til 2014 var økningen på hele 70 %.

Vindkraft truer reindriften...?

Kommer reinen tilbake til området og brukes det i samme utstrekning som før vindkraftverk ble bygd? Og hvordan opplever reindriften selv disse utbyggingene? Dette er spørsmål Christian Nellemann og et forskningsteam har jobbet med.

ILLUSTRASJON: FYLKESMANNEN I NORDLAND

For å svare på disse spørsmålene er det nødvendig å kjenne bevegelsesmønsteret til reinen før, under og etter utbyggingen. Få studier har hatt muligheten for å undersøke dette nøye. Men det foreg år flere undersøkelser og flere resultater vil komme i tiden framover. Også resultater fra reindriften selv, hva er deres opplevelser.

Hvordan opplever utbygging for reindriften?

– Men faktum er at resultatene fra dette forskningsprosjekt viser at utbygging av også vindmøller, med tilhørende veier og kraftlinjer – akkurat som all annen utbygging har vist – kan være et betydelig problem for reindriften. Neppe noen stor overraskelse, sier Nellemann.

Nå avsluttes et forskningsprosjekt som har sett på skadevirkningene av bygging av vindmøller for reindriften. Prosjektet, som er finansiert av Reindriften utviklingsfond (RUF), har bestått av et titalls norske, svenske, og også britiske forskere.

Som følge av manglende forskning på feltet ble det satt i gang et norsk-svensk forskningsprosjekt, blant annet med Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala, ledet av svenske Anna Skarin og kollegaer. Fra norsk side er arbeidet ledet av Christian Nellemann i Grid Arendal som er klar i sine konklusjoner.

– Utbygginger er et betydelig problem for reindriften.

– Hovedfokus på prosjektet var å se på helhetsvirkninger av utbygging av vindmøller – altså ikke bare vindmøllene selv, men også veier og kraftlinjer og stasjoner som ble bygget, herunder eventuelle virkninger også på bruk av flytt- og trekkleier, som er så sentrale i reindriften.

Prosjektet har vært omfattende. Reinens bruk før og under og etter utbygging er undersøkt i blant annet Storliden og Vilhelmina Norra Sameby, der simler ble radiomerket i samarbeid med reindriften.

Det ble samlet inn data før utbygging (2008–2009) og under utbyggingsperioden 2010–2011 av to relativt små vindmølleparker bestående av 8 og 10 vindmøller. Med andre ord en relativt beskjeden utbygging. Men det ble også bygget veier, kraftstasjoner og kraftlinjer for atkomst og energitransport.

Prosjektet har funnet en rekke interessante resultater, der vi skal ta de viktigste her.

Stor skadevirkning på flytt- og trekkleier

– Etter utbygging gikk bruken av de mest sentrale flytt- og trekkleier gjennom og innen 2 km fra utbyggingsområdet ned med hele 76 % sammenlignet med de tidligere år. Dette sammenfalt med økt aktivitet innen 0–5 km – reinen ble mer urolig. Faktisk viste observasjonen at reinen trakk mot de naturlige trekk- og flyttleiene – stanset opp, samlet seg i flokker – og ofte snudde igjen framfor å

fortsette til kalvingsområdet. Etter utbygging kunne større samlinger av rein ofte observeres nær utbygging i forsøk på å krysse, men snudde og forlot området igjen. Dette hadde vært vanskelig å fange opp med mindre man som her hadde før og etter målinger.

– Det er første gang det dokumenteres større skadevirkninger på trekk- og flyttleier – noe som er meget velkjent innen reindriften – og en av grunnene til at flyttleier har så sterk rettslig historisk beskyttelse. Man har tydeligvis visst dette lenge.

– Like viktig er det at resultatene, som viser unnvikelse og skadevirkning av vindmølleparker, viser akkurat det samme som hundrevis av studier verden over.

Det gjelder ikke bare for rein. Nemlig at utbygging av infrastruktur, enten det er vindmøller, veier, rørledninger eller kraftlinjer fører til unnvikelse og tap av beiteområder og forstyrrer dyrenes naturlige adferd.

– Jovisst kan rein ses beitende under en kraftlinje. Jovisst kan særlig okserein spesielt under insektplager stå midt på en vei eller under en bygning i en by. Jovisst kan sultende rein gå rett inn i en hage eller gjennom en by.

– Slik vi ser vil reinen stort sett redusere bruken etter utbygging av infrastruktur og mister beiteområder, trekk og flyttleier. Den blir også mer eksponert til rovdyr pga. av at den presses inn på mindre områder. Det er ikke rakettforskning – men logisk, sier Christian Nelleman.

Røros – hjertet i sø

A large herd of reindeer is gathered in a snowy field. The reindeer are of various colors, including brown, white, and grey. In the background, there are snow-covered mountains and a fence. The sky is blue with some clouds. The foreground shows a person's leg and hand in winter clothing, suggesting they are herding the reindeer.

Den sørsamiske reindriften i Rørostraktene er hardfør og nøysom som naturen rundt. Her holder man fast på kulturen, gode beiter og tradisjonene. Bundet i lange historiske røtter har reindriften utviklet seg til ett av landets beste. Høy slaktevekt og stor jevn produksjon. Og lokal videreføring har blitt ubestridte suksessfaktorer.

rsamisk reindrift

Det har bodd samer lenge i Rørosområdet. Fra kilder vet man at det var samer som hadde store reinflokker på 1500 tallet. Her ses en reinflokk samla på Gjettjønna. Røros kirke skimtes bakerst til høyre i bildet. FOTO: RØROSMUSEET/IVER OLSEN

Reindriften i Rørosregionen er en sentral samisk næring og samisk kulturbærer. Den sørsamiske kulturen som strekker seg fra sør i Nordland til Femunden i Sør-Trøndelag og langt inn i Sverige. Reindriften er en trygg kulturbærer og skiller seg ut med målrettet drift og særdeles gode resultater. En næring som sikrer lokal bosetting og det

sørsamiske som en levende kultur.

I Røros-traktene har man klart å beholde næringens ulike aktører i lokalsamfunnet. Det er reindriftsutøverne, slakteriene og videreforedlingsbedriftene. Et tett samhold og innenfor et lite geografisk område, som dermed ligger bare noen timer unna de store markedene Oslo og Trondheim.

Best på lokalmat

Det har vært lang tradisjon i Røros-distriktet at bygdefolk har slaktet rein og kjøpt reinkjøtt for å selge videre. Dette var fra gammelt av i enkelte bygdelag vært en vesentlig attåttnæring. Det er derimot nye tider og nye krav til mer videreforedlede produkter og nå er Rørosregionen stor på lokalmat. Kanskje størst i landet. Bedrifter som Stensaas, Fjellvilt og Rørosrein har alle gjort seg bemerket som lokale verdiskapere.

Forskjellige produkter fra rein med god kvalitet er nøkkelen. I tillegg til en kultur som er blitt tatt vare på av reindriften selv. Reinsamling, slaktning og videreforedling gjennomføres i beitelandet. Kortreist, miljøvennlig og naturlig.

En av landets beste kulturformidlere og verdiskapere av reinkjøtt er bedriften Fjellvilt. En ekte samisk familiebedrift like utenfor Røros, drevet av Unni Fjellheim og Nils Tony Brandsfjell, som er reindriftsutøvere i Gåebrien sijte. Bedriften startet opp allerede i 1995 og har siden da vært pionerer innen videreforedling av reinkjøtt.

– Riast-Hylling reindriftsområde bygde et feltslakteamlegg ved Harsjøen på starten av 70-tallet. Og det fungerer fortsatt. Før var det mange oppkjøpere i Brekkenområdet på 70–90-tallet. Det var priskrig. Stensaas var en av dem. Nå er det Stensaas, Fjellvilt og Rørosrein som kjøper og videreforedler rein i området.

Fjellvilt

Fjellvilts oppstart var i en tid det knapt fantes småskala utvikling av reinkjøtt. Med egne midler og egeninnsats, uten offentlige støtteordninger eller tilrettelagt veiledning fra mattilsynet. Tradisjonsrike produkter med reinen som utgangspunkt har blitt ivaretatt. Etter mange års hardt arbeid har det blitt en lønnsom bedrift. Men det var nybrottsarbeid, de måtte gå stien selv. De var nødt til å forvandle reinen til noe reineierne trengte for å leve. Fjellvilt AS har nå blitt en arbeidsplass for hele familien. Og nylig fikk bedriften en fortjent anerkjennelse. Fjellvilt fikk overrakt prisen Årets reinkjøttformidler for 2014 fra Markedsutvalget for reinkjøtt. Vel fortjent.

Rørsrein og Stensaas

Senere har også et annet familieselskap Rørsrein etablert seg. De har siden 2012 hatt eget nedskjæringsanlegg for rein på garden. Og ikke minst det tradisjonsrike

Stensaas reinsdyrslakteri som siden 1890 har vært en nødvendig bærebjelke og inspirasjonskilde for reindriften i området. Disse tre aktørene kan de siste årene vise til en sterk vekst i salg og utvikling av reinkjøttprodukter. De bidrar i stor grad med å vise at Rørsregionen er et viktig og sentralt område, innenfor reindriften. Og av de fremste ambassadører og utviklere innenfor nisjeproduksjon av reinkjøttprodukter i Norge.

– Gode beiter

– Det mest positive er beiten. De er utrolig gode og hverken jeg eller far min har opplevd dårlige beiter. Det er store områder som ligger utenfor distrikts-grensene. Disse står urørt og det er plass til økt reindriften. Før i tiden var det reindriften i disse områdene – den historiske bruken var større. Det er store utviklingsmuligheter for oss og markedet ønsker mer reinkjøtt. Og vi kan produsere det. Derfor ønsker vi helst å kunne bruke områdene også utenfor våre

Vi har landets beste beiter – og kan produsere mer reinkjøtt. Om vi hadde hatt mere land sier Lars Aage Bransfjell.

distriktsområder, sier Lars Aage Bransfjell.

Fra buskslakt til moderne pølsemakeri

Selskapet Stensaas har hatt en svært viktig og sentral rolle i den moderne utviklingen av reindriften i Rørosregionen. Selskapet er det eldste og det eneste i sitt slag i verden – der reindriften har vært det sentrale og den viktigste medspilleren i 125 år.

Stensaas Reinsdyrslakteri ligger mellom Røros og Brekken. Bare noen få kilometer fra det viktigste samlegjerde for all reindriften i området, Harsjøen. Slakteriet er drevet av Arnstein Stensaas siden 1980. Men det begynte med hans bestefar som etablerte Stensaas i 1890. Hans far fortsatte fra 1927 og Arnstein kom inn i 1969, 19 år gammel og har drevet Stensaas siden 1980. Nå overtar dattera Johanne som fjerde generasjons driver. Man kan trygt si dette er en solid familiebedrift. Med stolte tradisjoner.

Arnstein Stensaas er den viktigste oppkjøperen av reinkjøtt i Rørosregionen.

I tidligere tider var buskslakting den gamle tradisjonen der man kjørte til slakteplassen med hest. Der bare innvollene og innmaten ble tatt ut før dyrene ble fraktet frem til gårds med hest og slede. Området ved Brekken har stor historisk verdi innenfor reindriften.

– I Brekkenområdet var buskslakt av rein en binæring for hele bygda. En biinntekt for samtlige gårder. Da var verden liten. Det var den gang den store handelsmannen på Røros var grossisten. Og han var stor. Jeg husker min far reiste 2,5 mil med hest til Røros med full henger av reinkjøtt. Dette skulle han ha noen kroner per kilo for. Han kom hjem og hadde fått 97,5 øre/kg for reinkjøttet, forteller Arnstein Stensaas.

Utviklingen frem til dagens drifts- og slaktemetode, har vært enorm. Nå hånd-

teres rundt 10 000 reinsdyr i året hos Stensaas Reinsdyrslakteri. Av dette slaktes 7000–8000 dyr fra Midt-Norge på eget anlegg. Rundt 2000 dyr kjøpes ferdig slaktet fra andre anlegg.

Reineierne viktigst

Arnstein Stensaas har vært ute en vinterdag før. – Jeg er den generasjonen som har fått være med på ski, hund, hest, og overgangen til moderne kjøretøyer. Jeg tror dessverre ingen av den nye generasjonen i reindriften får oppleve dette igjen. Siden da og frem til i dag har vi utviklet oss til å bli et av landets største og mest moderne reinsdyrslakteri.

Arbeidsmetodene har endret seg siden 1890, men noe har stått stille: Familien Stensaas og bedriftens forhold til reineierne. Gjennom generasjoner er det

bygd sterke tillitsforhold som er avgjørende for stabilitet og sikkerhet for både forbrukerne, leverandører og bedriften.

– Men det er nå på tide med fornying. Design og produktutvikling, er sentralt. Med at lokal mat er i vinden i Rørosområdet var dette viktig. Innovasjon Norge har vært til god hjelp, de har også hjulpet oss på veien.

– I det siste året har det kommet inn nye ideer. Nye tanker og nye mål. Vi skal øke omsetninga og skape vekst innenfor pøsemakeriet, prøver nå å vri produksjonen til nye produkter.

Stensaas er alltid ved samlegjerdet under samling.

Håndarbeid med lange tradisjoner

Fra det tidligere var fokus på kjedene og volumleveranser – så går Stensaas nå i retning til å spesialisere seg innenfor pøsemakeri.

– Reinsdyrkjøtt er et unikt produkt og kan utnyttes til en rekke spesialprodukter. Hos oss utvikler pøsemakeren både

nye og tradisjonelle smaker, fra oppskrifter som går mange generasjoner tilbake. Mye av denne matproduksjonen er rent håndarbeid.

– Fra vi startet har vi økt fra en til fire ansatte på pøsemakeriet. Antallet rein som slaktes er mer eller mindre gitt. Det er et fast volum. Derfor – for å skape vekst må

vi finne andre måter å tjene penger på. Vi har kommet med flere nye produkter, men vi kommer til i større grad lytte på hva markedet ønsker. Pøsemakeri er sentralt i utviklingen. Vi ser at etterspørselen er stor og kanskje vil vi produsere 50 tonn reinpølse i 2015.

– Vi er likevel så stor på reinkjøtt at vi skal levere vanlige stykningsdeler til grossister og butikker, det er naturlig, men jeg tror vi har en bedre fortjeneste på å utvikle produkter selv.

Nøkkelen til suksess

– Ta vare på leverandør og kunde. Vår viktigste medspiller er leverandøren. Uten den så har vi ingenting. Sikre gode arbeidsforhold og gode miljø. Ikke bryt en avtale om kjøp og salg. Tenk stort – ta sats, men ikke invester ukontrollert. Et prinsipp jeg har levd etter hele tida, er invester etter hva du har økonomi til. Har du ikke råd så ikke invester. Man kan ikke håpe at det går bra. Man må ha full kontroll. Få alle med på laget og la alle føle et eierskap. Helt fra første stund er det viktig å inkludere alle i prosessene, sier Stensaas som nå overlater litt av roret til neste generasjon.

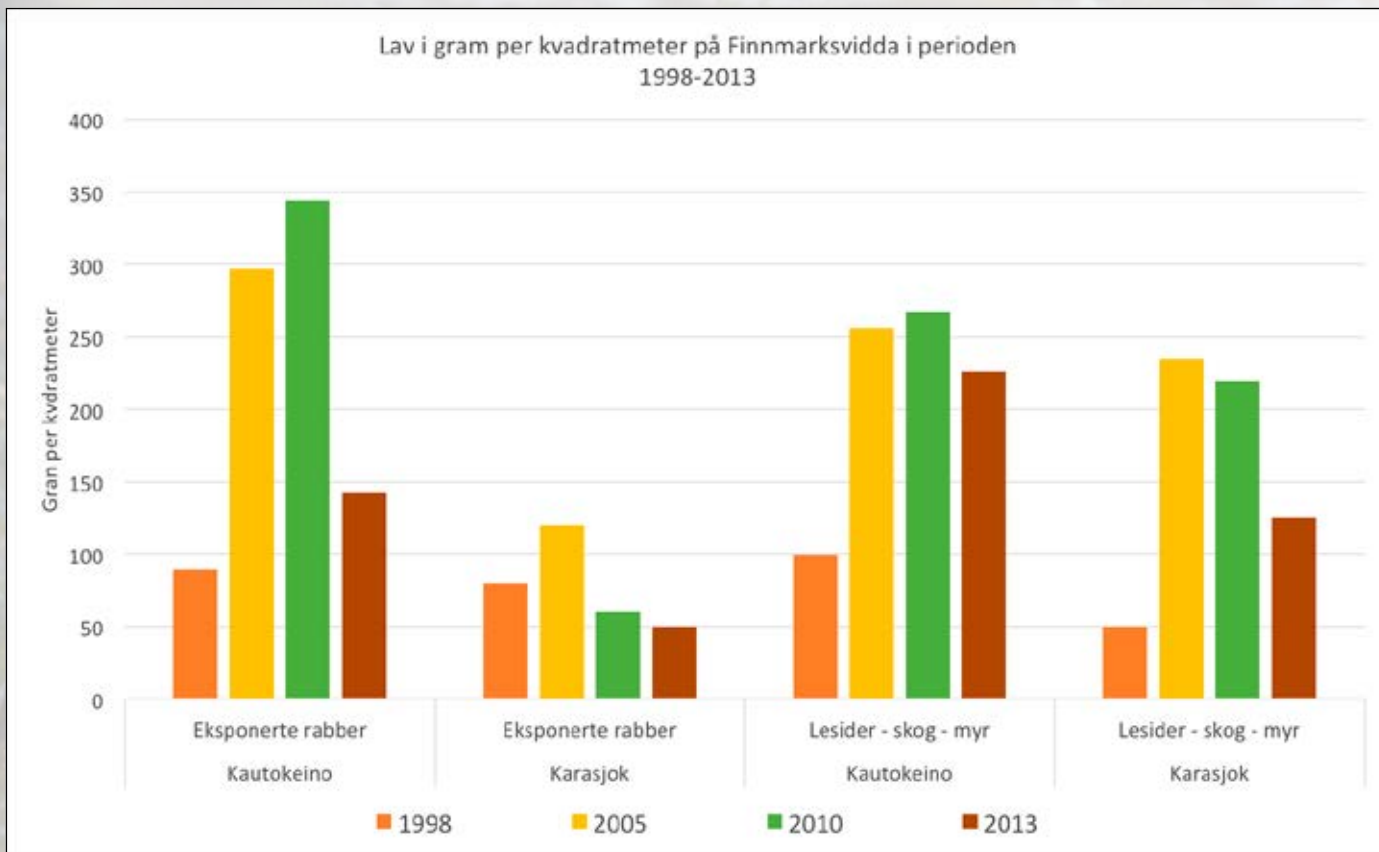

Her godkjenner og registrerer Stensaas selv reinen før den kjøres til slakteriet.

For mye rein har beitet ned reinlavet

Lavdekket på Finnmarksvidda minsker og årsaken er klimaendringer og høy tetthet av rein. Lavmengden er nå på samme lave nivå som på 80- og 90-tallet. Bekymringsfullt, sier forsker Hans Tømmervik.

I figuren viser vi at mengden av lav (gram per kvadratmeter) har vekslet mye på vinterbeitene i Kautokeino og Karasjok i perioden 1998 til 2013, og spesielt har de vindeksponerte og mest tilgjengelige områdene begynt å bli nedslitt.

Dette er resultater etter lang tids overvåking av vidda. Kartleggingen av lavdekke i Finnmark som NINA og Norut har gjort viser at det har vært en negativ utvikling av lavdekke. Fra 2005 frem til 2013 har lavmengdene på vinter-, høst- og vårbeiteområdene i Vest-Finnmark blitt redusert til omtrent samme nivå som i 1998. Det er flere faktorer som spiller inn på hvordan lavdekke er. Det som forskerne peker på er klima og reintetthet.

– Situasjonen i dag begynner å ligne forholdene som var på slutten av 1990-tallet, da større deler av vidda var sterkt redusert når det gjelder lavbeite, og det spesielt i områdene i nord, sier prosjektleder Hans Tømmervik i NINA.

Årsaken til reduksjonen den gang var stor reintetthet på vidda på 80- og 90-tallet.

For mange rein

Forskerne peker også i dag på høy tetthet av rein, i tillegg til klimaendringer, som hovedårsaken til den negative utviklingen. Fram til 2005 var det en positiv utvikling i lavdekke, men denne stanset opp da beitetrykket økte.

– På begynnelsen av 2000-tallet var reintallet lavt i Vest-Finnmark, og det var 62.000 reinsdyr i 2001. Siden har antallet økt til 92.700 reinsdyr i 2005 og 104.200 rein i 2012. Her ser man en tydelig sammenheng med den negative utviklingen for lavdekke i samme periode, sier Tømmervik.

Skogen rykker fram

Feltarbeid har også avdekket at klimaendringer fører til en mer forbusking, ved at skogen blir høyere og klatrer lenger opp på vidda. I tillegg øker

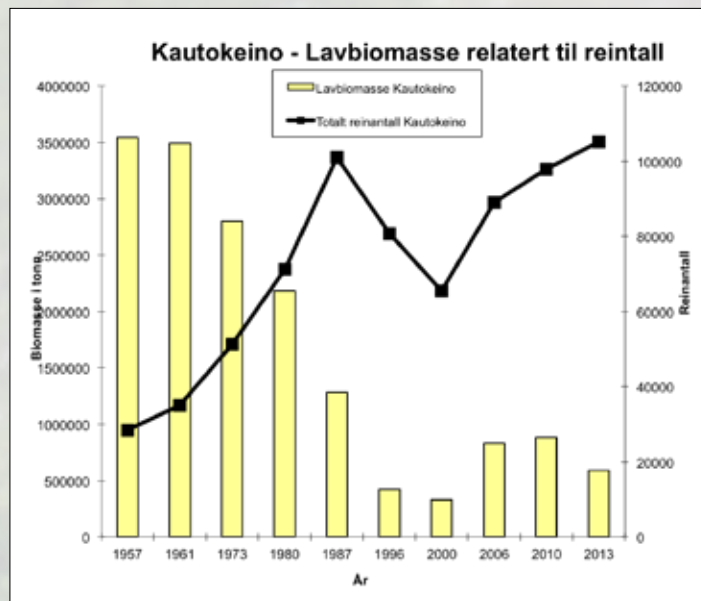
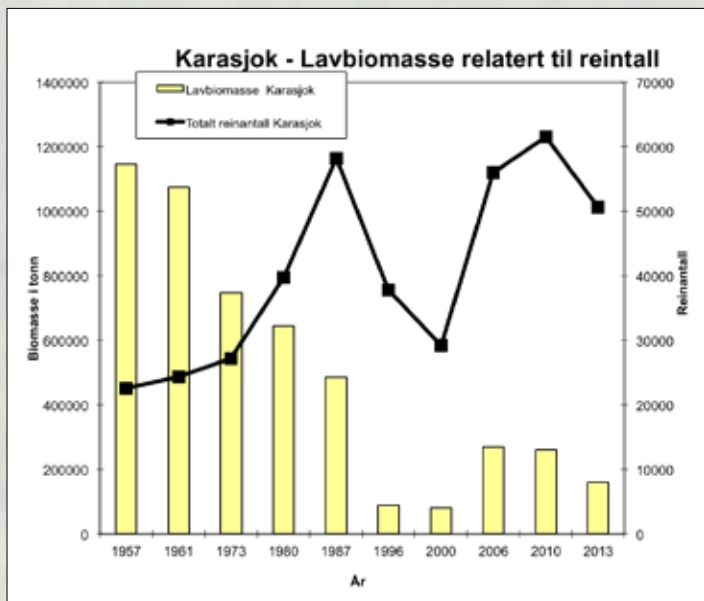
andelen av dvergbjørk, som også fører til færre lavområder.

Forskerne registrerer også mer nedbør om sommeren, som i utgangspunktet er bra for lavbeitene, da reinlaven vokser best under fuktige forhold. Det fører samtidig til at andre arter som gress, lyng, busker og kratt vokser til og på den måten utkonkurrerer laven.

Mindre næring i gress og lyng

– Mengdene med gress og lyng som vokser fram klarer ikke å erstatte tapet av lav, og er heller ikke like fordøyelig som lav om vinteren, forklarer Tømmervik.

– Finnes det godt med lav kan en rein finne dagsrasjonen sin på noen få kvadratmeter mens hvis det er lite lav, så må den bruke mer energi til å vandre rundt for å lete etter beite og dette fører

Utviklingen av reintall og lavmengde. Den totale mengden av lav i tonn (lavbiomassen) relatert til reintallet i Kautokeino og Karasjok i perioden 1957–2013. Figuren er basert på Johansen m.fl. 2014 og Tømmervik m.fl. 2009, 2011, og 2014.

til redusert kondisjon. Dette igjen fører ofte til sammenblanding med andre siidaer og merarbeid for reineierne.

Vokser fortere

Forskningen har også avdekket at laven på vidda vokser fortere enn tidligere antatt, og i 2005 var man nær ved å oppnå god lavdekning i høst-, vår- og vinterbeiteområdene i Vest-Finnmark. Laven vokste og kom seg opp meget raskt fra 1998 til 2005.

– Dette kom av lavere reintall rundt årtusenskiftet, samtidig med at sommernebdøren økte betraktelig på Finnmarksvidda sammenlignet med siste 30-årsnormal for nedbør (1961–1990), sier Tømmervik.

Det pågående overvåkingsprogrammet på lav er delt inn i to deloppdrag, ett for registrering av bakkeidata av felter som er lagt ut langs med transekter/linjer fordelt på hele Finnmarksvidda og ett for satellittkartlegging og arealberegning. Det er tidligere Reindriftsforvaltningen og nå Landbruksdirektoratet som er oppdragsgiver for prosjektet.

Hans Tømmervik presiserer:

– Når mengden beitelav er så liten som den er i større områder i indre deler av Finnmark, så skal det ikke store økninger i reintetthet til for å holde årsproduksjonen hos lav nede. Da det er lite med gras og andre planter som kan erstatte reinlav så burde beitetrykket reduseres vesentlig gitt at lavfôrrådet skal vokse seg til de nivåer som ble observert i 2005–2010.

– En reduksjon av reintall vil ikke bare ha positive effekter på beitene men vil også øke produksjon og økonomien i reindriften. Den store forbedringen i mengden av lav som ble påvist i perioden 1998–2005 viste

at redusert reintall og beitetrykk rundt årtusenskiftet og årene etter førte til en betydelig forbedring av lavfôrrådet har blitt reversert.

– Dersom tettheten av rein ikke reduseres fort kan vi snart nærme oss de tilstandene med lite lav som ble observert på 1990-tallet i større områder i Indre Finnmark (distriktene 30B, 30C, 16 og 17) med unntak av distrikt 30A hvor situasjonen for lav i feltene er noenlunde stabil, men satellittmålinger viser at totalarealet av de lavdominerte vegetasjonstypene med lavdekning over 50 % også har blitt betydelig redusert i distrikt 30A.

Kommentar fra forvaltningen:

– Laven vokste og kom seg opp meget raskt fra 1998 til 2005. Dette er i tråd med reineierne egne erfaringer og noe som er positivt.

– Men ser man den negative utviklingen i lavdekke i sammenheng med

økning av reintallet i Vest-Finnmark i samme periode, så vil man kunne konstatere at høy reintetthet over tid er uheldig for lavdekning, sier avdelingsdirektør i Landbruksdirektoratet Magnar Evertsen.

Følg reindriften på nett

Den nyutviklede innsynsløsningen Reinbase.no samler og gir deg bedre tilgang til data fra reindriften. Nå kan du enkelt finne viktig informasjon om produksjon og tap i reindriften. Målgruppen er næringen, forvaltning, politikere, media og andre interesserte.

Du vil finne oversikt over utviklingen i rovdyrforekomster innenfor de ulike reindriftsområdene. Du kan følge utviklingen i reindriften over tid og ikke minst: Du kan se på hvordan roviltforekomster, reintall, slakteuttak, vegetasjonsforhold, vektutvikling, kalvetilgang og omsøkt tap varierer over tid og i relasjon til hverandre.

Norsk institutt for naturforskning (NINA) har i vår lansert Reinbase.no på oppdrag fra Miljødirektoratet og på nettsiden kan du enkelt studere produksjon og tap i reinbeitedistriktene.

– På reinbase.no har vi samlet data om blant annet kalver som merkes, antall rein på beitenene,

slaktevekter, klimatiske forhold, rovdyrforekomster, og omsøkte tap til rovilt. Dette er data som gjør det mulig å studere reindriften over tid, og vi sammenstiller dem i brukervennlige presentasjoner sier Torkild Tveraa, seniorforsker i NINA.

Ser årsaker til tap

Databasen gjør det mulig å se hvordan reintall, reinens kondisjon, tilgang på mat, og forekomster av gaupe og jerv påvirker produksjon og tap i næringen.

– Det kan ofte være vanskelig å slå fast om tapte rein skyldes fredet rovilt eller andre årsaker, og dette skaper rom for konflikter. Det er derfor et stort behov for enkel tilgang til informasjon som kan avdekke hvordan ulike forhold påvirker tapet. Reinbase.no er ment å sikre et best mulig grunnlag for forvaltningsmessige og politiske beslutninger som omhandler tap av rein, forklarer Tveraa.

Han har ledet gruppen som har sammenstilt tallmaterialet og utviklet innsynsløsningen som nå foreligger.

Hva tåler kalvene?

Materialet som nå foreligger viser blant annet at det er registrert slaktevekter på kalv opp mot 35 kilo i de fleste reinbeitedistriktene siden 1999. Samtidig er det registrert slaktevekter på kalv ned mot, og av og til under, ti kilo i alle områdene. De fleste slaktevektene over 30 kilo finner man i Tamreinlagene, mens midtre sone i Kautokeino har flest registrerte slaktevekter under ti kilo, med 585 kalver i denne kategorien.

– Når vi vet at slaktevektene er cirka halvparten av levendevektene, så innebærer disse tallene at de minste kalvene som slaktes er under 20 kilo og de største er opp mot 70 kilo. Dette utgjør en betydelig forskjell når man skal vurdere kalvenes evne til å motstå vanskelige forhold, som lite mat og rovdyr på beitenene, forklarer Tveraa.

Han lover at mer informasjon fra reindriften vil bli gjort tilgjengelig på reinbase.no i tiden framover og nettstedet vil utvikles fortløpende.

Stort sett alt av tallmaterialet som finnes i reinbase.no er hentet fra Landbruksdirektoratet (tidligere Reindriftsforvaltningen).

Velkommen til seminar om økt lokalt styre

Landbruksdirektoratet har gleden av å invitere 1 representant fra hvert av reinbeitedistriktene og 1 fra tamreinlagenes kontaktutvalg til lunsj-til-lunsj-seminar. Fra distrikt 16 Karasjok Vest inviteres 3 representanter.

Formålet er å få innspill til arbeidet med å styrke selvstyre og internkontroll i reindriften. Seminaret er fra 24.–25. august på Scandic Hotell Alta. Frist for påmelding er 3. august.

Bakgrunn og tema på seminaret

Reindriftsloven av 2007 skal gi grunnlag for en hensiktsmessig indre organisering og forvaltning av reindriften. Videre skal reindriftnæringen etter loven, gjennom internt selvstyre, selv spille en aktiv rolle og ha ansvar for at reindriften er bærekraftig. I Reindriftsavtalen 2015–2016 får Landbruksdirektoratet i oppdrag å utarbeide mandat og forslag til prosjektplan for å styrke reindriftnæringens selvstyre og internkontroll. Dette skal skje i nært samarbeid med

Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) og med Sametinget.

Seminaret er ment som en mulighet for at de som skal delta i prosjektet, får innspill direkte fra næringa, og tilsvarende at næringa får anledning til å gi sine innspill før endelig prosjektplan blir utarbeidet. I tillegg til innlegg fra flere hold, blir det derfor god tid til diskusjon i grupper og at konklusjonene fra gruppearbeidene blir skrevet ned og samlet inn. Arrangøren har med en representant i hver gruppe som sekretær. Vi legger også inn noe informasjon til nytte foran ny slaktesesong.

Endelig program blir klart i løpet av juni måned og vil publiseres på [reindrift.no](#)

Seminarets deltakere

Seminaret er primært for reineiere som har en lederrolle i distriktsstyret. Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) og Sametinget inviteres til å være representert. Også Reindriftsstyret og Fylkesmannens reindriftsavdeling er invitert.

Praktiske opplysninger

Det er allerede reservert rom fra mandag til tirsdag for deltakerne på Scandic Hotell i Alta.

Deltakelse er gratis (1 overnatting inkl. 1 frokost, 2 lunsj, 1 middag, pauseservering). Gjør lang reisetid en ekstra overnatting nødvendig, kan det dekkes.

Dokumenterte reiseutgifter dekkes for én representant (tre fra distrikt 16) pr. distrikt for de med lang reise og som må reise med fly. Kjøring med egen bil dekkes etter statens satser for reisegodtgjøring. Vi oppfordrer til å kjøre sammen så langt det er praktisk mulig. Det gis ikke kostgodtgjørelse pr. døgn.

Vi oppfordrer alle som trenger fly, å bestille reisen i god tid både for å være sikre på å få plass, og for å få rabatterte billett.

Påmelding kan gjøres på e-post til alta.post@landbruksdirektoratet.no

Stor interesse for sørs

Sørsamisk reindrift og reinmerker engasjerer. Over 80 reineiere fra hele det sørsamiske reinbeiteområdet og fra flere samebyer i Sverige møtte til seminar om sørsamiske reinmerker i slutten av mai. Det var Fylkesmannen i Nord-Trøndelag som sto som arrangør.

– Vi er fornøyde, seminaret utviklet seg også til å bli en møteplass og arena for andre spørsmål innen reindriften, forteller Risten-Marja Inga hos fylkesmannen.

På historisk grunn i slutten av mai arrangerte Noerhte-Trööndelagen fylhkenåлма, Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, et seminar om sørsamiske reinmerker. Over 80 reineiere fra hele

det sørsamiske reinbeiteområdet, fra Byrkije sijte i nord til Svahken sijte i sør, samt fra flere samebyer i Sverige kom til seminaret på Stiklestad og Stiklestad Nasjonale Kultursenter.

– Vi ser at temaet reinmerker engasjerer og opptar reineierne. Reinmerker er en grunnleggende del av reindriften og en vesentlig del av familiehistorien. Reinmerker er like aktuelt i dag, og det var spennende og givende å lage et seminar hvor selve reinmerket ble et bærende element, forteller Risten-Marja Inga på Reindriftsavdelingen hos fylkesmannen.

Seminaret har vært planlagt lenge. Det ble finansiert gjennom resterende midler fra reindriftingsfondet etter vedtak i områdestyret for Nord-Trøndelag. I vedtaket poengteres det spesifikt at midlene skulle brukes til å finansiere et seminar om sørsamiske reinmerker. De

amisk merkeseminar

Seminar om sørsamiske reinmerker samlet mange reineiere både fra norsk og svensk side. Over 80 reineiere deltok på seminaret. Her er hele gruppen samlet.

FOTO: FYLKESMANNEN I NORD-TRØNDELAG

to dagene på Stiklestad i slutten av mai hadde også med 15 representanter fra de sørligste merkenemndene, både fra fylkesmannen i Nordland og Sør-Trøndelag samt fra Landbruksdirektoratet i Alta og fra Sametinget i Sverige.

– Tilbakemeldingene vi har fått fra seminaret viste at dette også ble en møteplass og arena også for andre temaer som berører reindriften. Det meldes at seminaret ble lærerikt med ulike

innfallsvinkler fra foredragsholderne som også hadde forskjellig bakgrunn og tilknytning til reindriften og reinmerker. Vi er veldig fornøyde med arrangementet og særlig med at så mange ungdommer møtte, sier Risten-Marja Inga hos fylkesmannen.

Stor spennvidde

Merkeseminaret gikk over to dager 26. og 27. mai, med et tett program. Foredragsholderne kom både fra reindriften, fra forvaltningen og UiT som forskningsinstitusjon. På seminarets første dag var det reinmerkets historie som ble belyst, om reinmerket i praksis og bruk i den sørsamiske reindriften.

Reineier Nejla Joma fra Tjåehkere sijte fortalte i sitt foredrag om reinmerketradisjoner og om hvordan et merke kan ha sin egen historie. Et merke kan følge samme slekt i generasjoner og gjør selve merket til en del av familiehistorien. Et merke er en personlig eiendom og kan også gjøre sine egne «vandringer» mellom distrikt og familier for så å komme tilbake.

Reinmerkesterminologi og definisjoner ble diskutert gjennom hele seminaret – det var invitert to foredragsholdere v/Peder Ludvik Jåma fra Tjåehkere sijte i Nord-Trøndelag og Lars Aage Brandsfjell fra Saanti sijte i Sør-Trøndelag som

Nora Bransfjell og Peder Ludvik Jåma møtes på halvveien i spørsmålsrunden under foredraget om merketemer. FOTO: FYLKESMANNEN I NORD- TRØNDELAG

Interessen og deltakelsen på seminardagene på Stiklestad Nasjonale Kultursenter ble stor. I tillegg til det spennende tema om sørsamiske reinmerker ble seminaret en god møteplass for næringen og interesserte. FOTO: FYLKESMANNEN I NORD- TRØNDELAG

presenterte nevneverdige forskjellige tradisjoner innenfor egne områder.

Seminarets siste dag ble i hovedsak satt til foredrag om forvaltning av reinmerker i Norge og Sverige. Forvaltning og lovverk knyttet til reinmerker var det Landbruksdirektoratet avd. reindrift som sto for. Leder av klagenemnda Leif Ånde

Somby holdt et foredrag om hvordan nemnda arbeider. Fra Sametinget i Sverige ble det fortalt hvordan man arbeidet med spørsmålet i reindriften på svensk side.

Innlederne fra de to lands forvaltning tok blant annet opp hvilke lovverk er knyttet til merkesaker i respektive land

og hvordan en merkesprosess fra søknad til godkjenning eller eventuelt for søknader på norsk side til behandling i klagenemnda kan se ut.

Professor Bård A. Berg fra Norges Arktiske Universitet ga et historisk innblikk i hvordan reinmerkeregulene fra 1933 var i forkant av Reindriftsloven og hvilken rolle sørsamene hadde i denne prosessen, samt hvilke uenigheter som var mellom myndighetene og sørsamene om reinmerkeregulene. Bård A. Bergs forskning gav for mange av deltakerne ny informasjon om historiske hendelser som også har betydelse for dagens utøvende av reindrift.

En ny tid

Sørsamisk merketradisjon, termer og merkestil anses som en særskilt viktig for reindriften, også for dagens reindriftingsungdom. I den anledning ble det sagt at dagens innsynsløsning av merke-registeret har et forbedringspotensial. Teknologi kan være et godt redskap som hjelpemiddel for å bevare tradisjonene og burde ikke sette en stopper for videreføring av merketradisjonene.

Et eksempel er reinmerkesapplikasjonen på data som Niila Blind utviklet i 2012. Applikasjonen har mellom 50 og 100 brukere hver dag. Antall brukere viser at dette er en lett håndterlig og tilgjengelig i det daglige reinarbeidet og for andre interesserte. På seminaret ble det vist hvordan man kan laste den ned og hvordan den brukes. Fra deltakerne ble det ytret ønske om at applikasjonen videreutvikles og vedlikeholdes.

Seminaret hadde også en festmiddag mellom seminardagene med konsert av Marja Helena Fjellheim Mortenson fra Svahken sijte/Elgå reinbeitedistrikt, en god formidler og ambassadør for reindriften og det sørsamiske språket.

Reindriften må bevise beiterettigheter

Arealrettigheter og beitegrenser i deler av Finnmark er fortsatt uavklarte. Det fikk fylkesmannen i Finnmark erfare da de utarbeidet og fastsatte bruksregler i fellesbeiteområdet for distrikt 30C østre sone. Saken endte i retten, og vil trolig komme dit i flere nye rettsvister. Mye tyder på at reindriften selv må bevise sine beiterettigheter.

Det var til slutt Fylkesmannen i Finnmark som måtte utarbeide bruksregler for distrikt 30C «Østre Sone» – et fellesbeiteområde inne på Finnmarksvidda mellom Alta og Kautokeino. Bruksreglene ble utarbeidet fordi distriktet ikke selv kom frem til enighet og løsning. Fylkesmannen utarbeidet rammevilkårene i bruksreglene etter slik arealbruken har vært de siste 10–15 år. Bruksreglene ble vedtatt sist høst, og ble rimelig greit godtatt av siidaandelshaverne der. Man trodde at nå endelig skulle det bli ro i nærheten på denne delen av vidda.

Kortvarig glede

Kort tid etter og allerede før årsskiftet ble distriktet med sine nye bruksregler inntatt av rein fra en annen siida i Midtre sone – *Hanski-siida*. Dette reagerte fylkesmannen på, så klart ifra at dette var ulovlig beite og varslet i januar 2015 at nå kommer et pålegg om tvangsutdrivelse av reinflokkene som beitet ulovlig i nabadistriktet. Men denne *Hanski-siida* nektet for å ha gjort noe ulovlig, de beitet jo på sitt « eget » gamle tradisjonelle beiteland. De tok så saken til Indre Finnmark Tingrett som ga dem medhold, og gjennom midlertidig forføyning gjorde det klart at Staten hadde ingen rett til tvangsutdriving.

Verken staten eller det forulempete distrikt 30C med sine nye bruksregler fikk anledning å uttale seg. Dermed var konflikten fastlåst.

Må bevise

Etter krav fra staten ble det så holdt muntlige forhandlinger i saken i februar i vinter. *Hanski-siida* mente de hadde rett til beite i området, og kunne dermed ikke pålegges av noen å flytte vekk sine flokker. Staten utgangspunkt var at rettighetskravene ikke var avklarte, og at da kunne fylkesmannen fastsette bruksregler for å få ordnede forhold i reindriften i dette området. Staten mente med dette at da var pålegget om utdriving av rein lovlig.

I denne foreløpige siste del av rettsprosessen påpekte staten at dermed har *Hanski-siida* selv ansvaret for å få anerkjent sine rettigheter og føre bevis for det i rettsapparatet. *Siida* kan ikke i det uendelige legge frem påstand om rettigheter på beite som er omtvistet og i dette tilfelle innfelt i de godkjente bruksreglene for et annet distrikt. Statens representanter i forhandlingene la derfor ned en påstand om at *Hanski-siida* måtte anlegge søksmål, gå retts vei for å bevise sine beiterettigheter innen det området som i dag brukes av distrikt 30C Østre sone. Det ble gitt en frist på 6 måneder for *siida* til å anlegge søksmål om retten til reinbeite i det aktuelle området.

Dermed er det klart at *Hanski-siida* må gå til nytt søksmål for selv å bevise sin påstand om å ha historiske og tradisjonelle beiterettigheter i det omstridte området. Om ikke et slikt søksmål

kommer vil staten tolke det som at det ikke finnes noe sikre rettigheter og gjennomføre utdriving av rein som beiter ulovlig der.

Denne kommende rettsprosessen kan lage premisser for mange nye beitekonflikter. Hvor det ikke lenger er nok å hevde sin rett, men også bevise dette historisk, tradisjonelt eller gjennom hevd. I mange reinbeitedistrikter er det allerede i gang en omfattende kartlegging av gamle driftsmønstre i reindriften, hvordan bruken av utmarka skjedde tidligere og hvem som egentlig kan hevde rettigheter som holder vann også i norsk rettsvesen.

Seminar om økt lokalt styre

Landbruksdirektoratet har invitert reinbeitedistriktene til seminar om arbeidet med å styrke selvstyre og internkontroll i reindriften. Seminaret er på Scandic Hotell i Alta 24.–25. august 2015. Påmeldingsfrist er satt til 3. august.

Seminaret finansieres over reindriftsavtalen. Mer om bakgrunn, program og praktiske opplysninger kan leses på www.landbruksdirektoratet.no

Stáhta áššehuvvon mearkaáššis

Norggas leat badjel 3000 boazomearkka. Eatnasat dain leat Finnmárkkus, 942 mearkka Nuorta-Finnmárkkus ja 1623 Oarje-Finnmárkkus. Ođđa mearkkaid registreren sáhtta šaddat váttis. Dan čájeha Sis-Finnmárkku diggegotti duopmu, áššis mas stáhta ja Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta ledje stevdnehallan danne go biehttaledje dohkkeheamis mearkka.

Norggas leat olu badjel 3000 dohkkehuvvon boazobealljemearkka. Mearkkat leat dábálaččat hábmejuvvon sogaid mearkaoliid vuođu, mat leat leamaš anus guhkes áiggiid. Bealljemearkkat leat hui deatalaččat boazodoalus, maiddá kulturguoddi doaimban.

FOTO: ČÁJÁHUSGOVVA

Borgemánus diibmá stevdnehalai stáhta diggái go eai lean dohkkehan boazomearkaohcama. Ášši lei vuos gieđahallojuvvon Oarje-Finnmárkku mearkalávdegottis, ja váidaga ges lei Mearkaáššiid váiddalávdegoddi gieđahallan. Sis-Finnmárkku diggegoddi gieđahalai ášši guovvamánus. Stáhta áššehuhttojuvvui, ja diggi mearkkašii ahte sii eahpádusa vuođu gávnahedje ahte mearkalávdegotti ja váiddalávdegotti mearrádasat leat lága mielde dahkkojuvvon.

Ášši vuolggahuvvui muhtin orohagas Oarje-Finnmárkkus. Eadneolmmoš háliidii addit ođđa mearkka bárdnásis. Siidaoasi jođiheaddji lei vuos dohkkehan mearkka, ja oaivvildii ahte mearka lei siidaoasi mearkkaid ja ohcci eatni oalis/mearka-

vuođus. Dasto sáddejuvvui ášši dábálaš vuogi mielde mearkalávdegoddái.

Mearkalávdegoddi ii dohkkehan ohccojuvvon mearkka. Lávdegotti váldoprinshippa lea ahte galgá vuođu váldit váhnemiid mearkkain go ohcá rievda-dusaid mánáide. Dainna lágiin bisuhuvvo árbevirolaš bearašmearka ja šaddá čielga erohus bearraša ja siidda mearkkaid gaskka. Boazodoalloagronoma lei ávžžuhan dohkkehit mearkka danne go dát ođđa mearka ii dáidde seahkánit erá mearkkaide. Lávdegoddi baicca celkkii ahte ohccojuvvon ođđa mearka beare sakka gáidá eatni mearkkas.

Ášši váidojuvvui váiddalávdegoddái 2013:s. Váidagis čuoččuhuvvo ahte mearkaoalli lea buolvvaid čađa gulan bearrašii,

ja dan leat sihke áhku/ádjá ja máttarváhnemiid buolva atnán. Ođđa ja ohccojuvvon mearka váldá nu atnui boares mearkaárbevieruid. Mearkalávdegoddi gieđahalai ášši ođđasis, ja mearrádasas čujuhuvvo ahte dájvja šaddet soahpameahtunvuođat bearrašiin ja orohagain ođđa mearkkaid alde jus mearkkain ii leat čielga erohus. Danne ferte lávdegoddi leat dárkil ja várrogas ođđa mearkkaid dohkkeheamis. Ášši sáddejuvvui viidás-eappot mearkaáššiid váiddalávdegoddái, mii doalahii mearrádusa mas biehttaluvvo dohkkehit mearkka danne go áššis eai lean bohtán ođđa diedut.

Váiddagieđahallamis celkkii Boazodoallodirektevra, mii lea váiddalávdegotti čállu, ahte lea stuora erohus eatni ja máná ohccojuvvon mearkka gaskka.

Staten frifunnet i merkesak

Det finnes over 3000 reinmerker i Norge. De fleste i Finnmark, med 942 i østfylket og 1623 i Vest-Finnmark. Registrering av nye merker kan bli komplisert. Det viser en dom fra Indre Finnmark tingrett, hvor staten og Landbruks- og matdepartementet ble stevnet for å ha nektet godkjenning i merkesak.

Det finnes langt over 3000 godkjente øremerker for rein i Norge. Merkene følger ofte gamle familietradisjoner fra langt tilbake i tid. Øremerket har stor betydning for reindriften, også som en aktivitet som kulturbærer.

FOTO: ILLUSTRASJONSFOTO

Det var i august i fjor at staten ble stevnet for retten etter et avslag på en reinmerkesøknad. Saken hadde da vært til behandling hos merkenemnda i Vest-Finnmark, og klagebehandlet i Klagenemnd for merkesaker. I Indre Finnmark tingrett ble saken gitt hovedforhandlinger i februar. Staten ble frifunnet, selv om retten bemerket at den under tvil hadde kommet frem til at merkenemndas og klagenemndas vedtak var i samsvar med loven.

Saken har sitt utspring i et distrikt i Vest-Finnmark. En mor ville gi nytt reinmerke til sin sønn. Det omsøkte merket ble først godkjent av leder for siidaandelen, som mente at merket er innenfor siidaandelen reinmerker og søkers mors merke-

grunnlag. Så ble søknaden på vanlig vis sendt til merkenemnda.

Merkenemnda godkjente ikke det omsøkte merket. Nemndas hovedprinsipp er at det skal tas utgangspunkt i foreldrenes reinmerke når man søker om avledninger til barna. For på den måten bevares det tradisjonelle familiemerket og det blir en tydelig forskjell mellom familiens og gruppens reinmerker. Reindriftsagronomen hadde innstilt på at søknaden kan godkjennes fordi det nye merket neppe kan forveksles med andre reinmerker. Nemnda kom derimot frem i sin konklusjon at det nye merket avviker for mye fra morens merke.

Saken ble anket inn for klagenemnda i 2013. Det påpekes i klagen at merke-

grunnlaget har tilhørt generasjoner av familien, brukt både av besteforeldre og oldeforeldre. Det nye og omsøkte merket vil dermed ta i bruk gamle merketradisjoner. Merkenemnda behandlet saken på nytt, der det påpekes at det ofte blir tvist innad i familiene og i distriktene om nye merker hvis det ikke med stor tydelighet har forskjell fra eksisterende merker. Dermed må nemnda være grundig og forsiktig i sin tildeling av nye merker. Saken ble sendt videre til klagenemnda for merkesaker, som fastholder avslag om reinmerke på grunn av at det ikke var kommet frem noen nye opplysninger i saken.

I klagebehandlingen uttalte Reindriftsdirektøren, som er sekretariat for klagenemnda, at det er solid forskjell mellom

• merkesak for retten

Boazodoalloagronoma, gii ovddida árvalusa mearkalávdegoddái, lei váidda-giedahallamis dadjan ahte mearka "ii oalát spiehkas" eatni mearkkas.

Boazoeaiggádat sáddiiga dasto ášši diggegoddái ja stevniiga stáhta diggái danne go lei biehttan dohkkehit ohccojuvvon mearkka. Soai čuoččuheigga maiddái ahte mearkalávdegoddi lei boastut dulkon lága go eai dohkkehan mearkka. Ášši giedahallojuvvui diggegottis Deanus mannan dálvvi.

Diggi guorahalai ášši vuđolaččat, dikkis ledje áššedovdit ja ohccojuvvon mearka ja bearašmearkkat guorahallojuvvovjedje dárkilit. Dikkis bođii ovdan ahte leat mánggat eahpečielggasvuodát, maiddái boazodoallolága jorgaleamis dárogielas sámegillii doppe gokko láhka giedahallá temá. Dárogiel lánkateavsttas galget mearkahálddašeaddjit hálddašit ja árvoštallat mearkaohcamiid dan vuodul ahte sáhttet go dat seahkánit

dahje boastut geavahuvvot. Sámegiel teavsttas lea baicca deattuhuvvon ahte árbevierru sáhtta gáržžidit mearkahálddašeaddjiid válddi.

Dikki duomus áššis celkojuvvo ahte dát dagaha eahpádusa das leat go mearkahálddašeaddjit dulkon ja geavahan lága riekta. Celkojuvvo viidáseappot dán dihto áššis ahte ohccojuvvon mearkka árbevirolaš geavaheapmi ii leat duođastuvvon. Diggi čujuha maiddái dasa ahte mearkahálddašeaddji lea dahkan váilevaš áššegiedahallama.

Sis-Finnmárkku Diggegoddii oaivvilda danne ahte stáhta galgá áššehuhttojuvvot. Váidda hilgojuvvo ja diggi mearridii ahte vuottáhalli bealli ii galgga máksit stáhta áššegoluid, danne go ášši lea ovddidan prinsihpalaš gažaldagaid boazomearkka ja mearkalávdegotti vejolašvuoda birra ieš árvoštallat ášši boazodoallolága § 38 dulkomis.

Mearkalávdegoddi:

Juohke boazodoalloguovllus válljejuvvo mearkalávdegoddi mas leat unni-musat 3 ja eanemusat 5 láhtu, geat leat mearkadovdi miellahtu iešguđetge orohagain boazodoalloguovllus. Fylkka-mánni (ovdal boazodoalloagronoma) lea lávdegotti čáli. Mearkalávdegotti mearrádusaid sáhtta váidit Mearkaáššiid váiddalávdegoddái.

Mearkaáššiid váiddalávdegoddi:

Boazodoallostivra nammada váiddalávdegotti 4 jahkái hávális. Váiddalávdegottis leat guokte miellahtu Oarje-Finnmárkku boazodoalloguovllus, 1 miellahtu Nuorta-Finnmárkku, 1 miellahtu Romssa ja Nordlándda ovddasteaddjin ja 1 miellahtu Davvi-Trøndelága ja Lulli-Trøndelága ovddasteaddjin. Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR) ja dat 6 boazodoalloguovllu árvalit miellahtuid.

morens og barnets omsøkte merke. Reindriftsagronomen som innstiller for merkenemnda, hadde også i klagebehandling uttalt at reinmerket «avviker ikke helt» fra morens reinmerke.

Saken ble sendt til tingretten av reinerne med støtte av staten for avslag på reinmerke. De hevdet at det var uriktig lovbruk av merkenemnda å avslå. Saken kom opp til rettslig behandling hos tingretten i Tana nå i vinter.

Det ble gjort en grundig utredning i retten, sakkyndige var hentet inn og det omsøkte merket og familiemerkene ble belyst. Det fremkom i retten at det finnes flere uklarheter, også i oversettelsen av reindriftslovens behandling av temaet mellom norsk og samisk lovtekst. I den norske lovteksten skal merkeforvalterne forvalte og vurdere merkesøknader ut fra om det kan forveksles eller mis-

brukes. I den samiske er det derimot vektlagt at tradisjon kan begrense merkeforvalternes myndighet.

I rettens bedømmelse i saken sies det at dette skaper tvil om merkeforvalterne har tolket og brukt loven rett. De sier videre i den konkrete saken at tradisjonen til merkebruken til det omdiskuterte reinmerket ikke er dokumentert. Retten påpeker også at merkeforvalterne har gjort en mangelfull saksbehandling.

Indre Finnmark tingrett mener dermed at staten skal frikjennes. Saken avvises og retten slår fast at saksomkostningene til staten ikke skal pålegges den tapende part, da saken har reist prinsipielle spørsmål om reinmerke og reinmerkenemndas mulighet for å bruke skjønn i tolkning av § 38 i reindriftsloven.

Merkenemnd:

I hvert reinbeiteområde velges det en merkenemnd på minst 3 og høyst 5 merkeyndige medlemmer fra ulike reinbeitedistrikter i området. Disse velges av distriktslederne. Fylkesmannen (tidligere reindriftsagronom) er sekretær for nemnda. Merkenemndas avgjørelser kan påklages til Klagenemnd for merkesaker.

Klagenemnd for merkesaker:

Reindriftsstyret oppnevner en klagenemnd for 4 år av gangen. Nemnda er sammensatt av 2 medlemmer fra Vest-Finnmark reinbeiteområde, 1 medlem fra Øst-Finnmark, 1 medlem fra Troms og Nordland og 1 medlem fra Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag. Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) og merkenemndene i de 6 reinbeiteområdene har kommet med forslag på medlemmer.

Hva synes du om merkene i saken:

For lite, for mye – passer, passer ikke...?

Dette er merkene som har vært stridens kjerne både i merkenemnda, i klagesak og til slutt også en omvei i Tingretten. Merkenemnda og Tingretten kom til at det nye og omsøkte merket hadde ikke nær nok kjennetegn som det opprinnelige familiemerket. Her er snittene i øremerket for det omsøkte merket – og morens godkjente merke.

Omsøkt merke.

Morens merke.

Dette sier loven

- Rett til reinmerke har personer av samisk ætt som hadde reindrift som hovednæring i reinbeitedistrikt, har foreldre eller besteforeldre som har hatt reindrift som hovednæring.
- All rein i det samiske reinbeiteområdet skal merkes med eierens merke.
- Innenfor det samiske reinbeiteområdet skal merking av rein skje ved snitt i øret med eierens registrerte reinmerke.
- I hvert samiske regionale reinbeiteområde velges en merkenemnd på minst tre og høyst fem medlemmer fra ulike reinbeitedistrikter, med personlige varamedlemmer.
- Alle reinmerker skal godkjennes av merkenemnda før de tas i bruk i det regionale reinbeiteområdet. Godkjente reinmerker i det regionale reinbeiteområdet registreres hos Statens

reindriftsforvaltning. Reinmerket skal ha en slik form at forveksling eller misbruk ikke kan finne sted. Merkenemnda skal, under ivaretagelse av hensynet til velordnet reindrift, søke å bevare tradisjonell bruk og utforming av reinmerker, blant annet skal tradisjonelle familiemerker søkes bevart for familien.

- Merkenemnda skal kunngjøre innkomne søknader om reinmerke for lederne i siidaandelene i vedkommende og tilstøtende distrikter. Kunngjøring skal også skje i Sverige og Finland. Merkenemndas avgjørelse av søknaden skal kunngjøres på tilsvarende måte. Merkenemndas avgjørelse kan påklages til klagenemnda.

Utdrag av Lov om Reindrift – Lovdata

Merke- registeret stenges for innsyn

Merkeregisteret vil fra og med den 4.6.2015 stenges for innsyn på bakgrunn av at Landbruksdirektoratet skal vurdere merkeregisteret opp mot personvernet i personopplysningsloven. De som ønsker utskrifter eller opplysninger om merker, bes kontakte fylkesmannen, eventuelt Landbruksdirektoratet, avdeling reindrift.

Reintallet skal i balanse med beitegrunnet

De vedtatte reintallsreduksjoner for de ulike reinbeitedistrikt er langt på vei nå gjennomført. Reineierne har justert sine flokker etter de fastsatte rammer som Reindrifststyret, departementet og et samlet Storting har vedtatt. Prosessen er nå inne i en hektisk fase for forvaltningen med kontroll og eventuell reaksjon for etternølere.

De to ledende i prosessen med reintallsreduksjonene er «reindrifstministeren» Sylvi Listhaug og leder i reindrifststyret Lodve Solholm.

Reintallsreduksjonen i Finnmark har vært en omfattende og langvarig prosess. I 3 år har det vært et nært samspill mellom reineiere og forvaltning. En forvaltning som er gitt ulike roller for å nå et godt og tilfredsstillende resultat. Fylkesmannen i Finnmark står nå for praktisk kontroll av reintallet i de ulike distrikt, Landbruksdirektoratet er reindrifsfaglig instans, mens Reindrifststyret er endelig beslutningsorgan for hele prosessen. Landbruks- og matdepartementet (LMD) er det politiske ledd i regjering og med kontaktflate mot Stortinget.

Får ikke tilskudd

De økonomiske virkemidlene i reindrifst-avtalen vil bli brukt for å stimulere til en bærekraftig næring i hele landet. I det ligger det at siidaandeler som ikke følger det som reindrifststyret har fastsatt – de vil ikke være tilskuddsberettiget. Når det gjelder rovvilterstatninger, så vil det ikke bli gitt erstatninger for udokumenterte tap for rein i siidaandeler som ikke følger opp vedtakene.

– Med andre ord det skal ikke lønne seg å ikke følge opp de påleggene som vi nå har lagt til grunn sa ministeren, som påpekte at det er selve næringen som blir vinner, med høyere slaktevekter og bedre dyrevelferd.

Kontrolltelling

I høst og vinter ble flere store distrikt i Finnmark talt av fylkesmannen. Det var distrikt på fellesbeitene i østfylket og i vestfylket. Senere har reindriftemeldingen kommet fra de enkelte siidaandelen og de blir nå fortløpende kontrollert av fylkesmannen, før de sendes for videre behandling hos Landbruksdirektoratet. Det blir da tatt hensyn til slakteuttak, tap og naturgitte forhold som har hatt avgjørende betydning for reintallet.

Fylkesmannen i Finnmark planlegger nye tellinger i høst og vinter og særlig mot de distrikt hvor reintallet er for høyt, og reduksjonene ikke har blitt gjennomført som pålagt fra myndighetene.

I hele denne prosessen er det Reindriftsstyret som gir det endelige pålegg mot den enkelte reineier, og etter planen vil reaksjonene komme for etternølere etter høstens slakting.

Ministeren lover reaksjoner

– Det skal ikke lønne seg å ikke følge de pålegg som kommer fra myndighetene, sa mat- og landbruksministeren og viste til de reineiere som velger å overse påleggene om reintallsreduksjon.

Det er noen få reinbeitedistrikter i indre Finnmark som må redusere reintallet.

Háldd. direktvra Jørn Rolfsen Eanandoalldirektoráhtas:

– **Proseassa galgá leat vuoiggalaš**

Boazologu unnideamit Finnmárkus lea vuosttalduvvon, muhto dárbbalaš proseassa. Vuosttažettiin leat olu orohagat ja siiddat Kárášjogas ja Guovdageainnus gohččojuvvon unnidit. – Stuoradiggi lea ovttaoivilit mearridan ahte boazolohku ferte unnduvvot vai boazodoallu boahotá ekologalaš dássededdui, lohká Eanandoalldirektoráhta háldašeadji direktvra Jørn Rolfsen.

– Mii leat ilus go olu boazoeaiggádat Finnmárkkus leat čuvvon Boazodoallostivrra mearrádusaid boazologu heiveheamis guohtunressaide iešguđetge dálve- ja geasseorohagain. Stuora eanetlohku lea unnidan. Sii geat eai leat geargan, ollejit vel čakčanjuovvamiid bokte čađahit dan. Bohccobiergojohtu ii leat goassege leamaš buoret. Johtu ja hattit leat hui buorit. Dađistaga eanebut fuomášit makkár allakvalitehtabuvtta bohccobiergu lea. Dalle lea erenoamáš deatalaš ahte boazodoallu fuolaha ahte bohccobiergu lea olámuttos. Dat lea deatalaš sihkkarastin dihte boazodollui sihke ekonomalaš ja ekologalaš ceavzima, lohká Jørn Rolfsen.

Finnmárkku fylkkamánni lea dat gii dál dadi mielde gieđahallá ja dohkkeha boazoeaiggádiid Boazodoalldieđáhúsaid ja su gaskabodosaš raporttat leat movttiidahttit. Eatnasat leat válljen njuovvat plána mielde. Muhto eai buohkat.

– Dađibahábut oaidnit mii ahte muhtin moadde eai leat unnidan nu go plánejuvvon. Dasa sáhttet leat mánggat sivat, sihke luonddudilálašvuodát ja áigegáržžohallamat, váttisvuodát njuovvanplána ollašuttimis dahje gávpebohccuid fievrredeamis njuovahakkii. Sáhttet leat doallevaš ákkat dasa go unnideami ain ferte manjedit, muhto mii diedihit čielgasit ahte unnideapmi galgá čađahuvvot. Proseassa galgá leat vuoiggalaš, ja buohkat gieđahallojuvvojit ovttá ládje, buot guovlluin ja orohagain, lohká Jørn Rolfsen, ja lasiha ahte jus muhtin lea iešmielas garván gohččumiid, de áigot eiseválddit atnit daid vejolašvuodáid mat gávnojit Boazodoallólagas, oazžut maiddá manemusaid unnidit.

Eanandoalldirektoráhta direktvra illuda maiddá dainna go boazodoalu beaggin buorrána dađistaga. Buori muddui leat stuora negatiiva mediačállosat nohkan, ja boazodoallu adnojuvvo fas alla árvvus sámi ealahusa ja kultuvrra guoddin.

Háldd. direktvra Jørn Rolfsen.

– Dan gova galgá ge boazodoalus oaidnit. Boazodoalu, mii doaimmahuvvo luondduvuđđosa ja guohtunressaid meriid mielde, lea juoga mainna mii buohkat oazžut leat vuovdnát. Boazodoallu lea min riikka ja sámi kultuvrra allaárvosaš ovddasteaddji, loahpaha Jørn Rolfsen.

Adm. direktør Jørn Rolfsen i Landbruksdirektoratet:

– **Det skal være en rettfærdig prosess**

Reintallsreduksjonene i Finnmark er en omstridt, men nødvendig prosess. I hovedsak er det distrikter og siidaer i Karasjok og Kautokeino som er pålagt reduksjoner. – Et samlet Storting har bestemt at reintallet må ned for å få en reindrif i økologisk balanse, sier administrerende direktør Jørn Rolfsen i Landbruksdirektoratet.

– Vi er glade for at så mange reineiere i Finnmark har fulgt vedtakene fra Reindrifstytret for å bringe reintallet i balanse med beiteresursene i de ulike vinter og sommerbeiter. Et overveiende flertall har redusert. De som ikke er i mål, har høstens slaktesesong å gjøre det det på. – Markedet for reinkjøtt har aldri vært bedre. Etterspørsel og priser er svært gode.

Stadig nye forbrukere oppdager det fantastiske høykvalitetsproduktet som reinkjøtt er. Da er det ekstra viktig at reindrifsnæringa sørger for at det er et godt tilbud på reinkjøtt. Det er viktig både for å sikre den økonomiske og økologiske bærekraften til næringa, sier Jørn Rolfsen.

De foreløpige rapportene fra Fylkesmannen i Finnmark som nå fortløpende behandler og godkjenner Melding om reindrif fra reineiere, er oppløftende. De aller fleste har valgt å slakte i henhold til planen. Men unntak finnes.

– Dessverre konstaterer vi at noen ytterst få ikke har redusert som planlagt. Grunnene kan være flere, både naturgitte og tidsmessige forhold, vansker med å nå slakteplanen eller transport til slakteriet. Det kan være vektige grunner til at reduksjonen må utsettes ytterligere, men vi er helt klare på at reintallsre-

duksjonen skal gjennomføres. Prosessen skal være rettfærdig, og det vil skje en likebehandling uansett område eller distrikt, sier Jørn Rolfsen som legger til at om noen har valgt å omgå påleggene, så vil myndighetene bruke de virkemidler som finnes i Reindrifstloven for å få etterfølgerne også på plass.

Det er også en direktør i direktoratet som med glede konstaterer at reindriften omdømme blir stadig bedre. De store negative oppslag fra media er stort sett borte, reindriften blir igjen sett på som en stolt kulturbærer av samisk næring og kultur.

– Det er dette bildet vi vil skal være på reindrifsnæringa. En næring i pakt med naturgrunnlaget og en ressursutnyttning av våre fjellbeiter vi alle kan være stolt av. Reindriften er en fantastisk ambassadør for landet og samisk kultur, sier Jørn Rolfsen til slutt.

– Fylkesmannen bekymret

Tellinger i vinter viser at mange har oppfylt reduksjonskravene. Svært få har imidlertid foretatt en fordeling av reintallet på siidaandelene. Det kan nå være en fare for at reieneierne begynner å posisjonere seg i forhold til en ny runde med forholdsmessig reduksjon. Sier fylkesmannen i Finnmark som frykter ny runde med økende reintall.

Fylkesmannen i Finnmark er bekymret for situasjonen og har bedt Landbruks- og matdepartementet om at det etableres tiltak før årets slaktesesong. Det sies i et brev til Landbruks- og matdepartementet (LMD).

Nye runder med forholdsmessig reduksjon vil medføre at de som har vært lojale overfor målet om redusert reintall, igjen blir tapere. Foruten at dette vil sette hele prosessen med reintallsreduksjonen flere år tilbake, vil den svekke tilliten til forvaltningen og vanskeliggjøre det videre arbeidet med reduksjonsprosessen.

Det er spesielt i distrikter med mange siidaandeler, hvor det oppleves vanskelig å bli enige om en reintallsfordeling. Konsekvensen blir i så fall at man ender opp i nye runder med forholdsmessig reduksjon. For hver enkelt reieneier blir det om å gjøre å øke reintallet så raskt som mulig før vedtak om forholdsmessig reduksjon blir fattet, fordi vedtaket blir basert på registrert reintall ved vedtakstidspunktet. Det vil føre hele den 3-årige reintallsprosessen til start på en ny runde, og igjen et klart overbeite på vidda.

Siidaandeler som har økt reintallet vil derfor komme ut bedre enn de som har vært lojale overfor målsettingen om et bærekraftig reintall. Om reintallet kommer over det fastsatte vil dessuten alle siidaandeler miste retten til tilskudd etter reindrifftsavtalen, også de som opprettholder det reintallet de fikk fastsatt gjennom vedtak om forholdsmessig reduksjon.

Fylkesmannen vil på denne bakgrunn sterkt henstille til departementet at man tar de nødvendige skritt for å hindre en slik særdeles uheldig utvikling. Et mulig tiltak er å la vedtak om forholdsmessig reduksjon gjelde fram til vedtakene er erstattet av en reintallsfordeling gjennom bruksregler for distriktet eller av nytt vedtak av reindrifftsstyret.

Fylkesmannen understreker at dette haster. Nødvendige tiltak må være på plass før kommende slaktesesong.

Tid og handlingsplan for forholdsmessig reduksjon

Pålegg om forholdsmessig reduksjon av reintallet er en langvarig og krevende prosess. Det skal utredes, dokumenteres og sikres at data og pålegg er korrekte. Nedenfor er den kommende prosess ifra juni 2015 og til 2016 hvor Reindrifftsstyret og Landbruksdirektoratet har ulike oppgaver i forhold til den videre oppfølging.

2015

Behandling av melding om reindrift i perioden april–august 2015

Melding om reindrift for driftsåret 2014/2015 behandles og godkjennes fortløpende av Fylkesmannen i denne perioden. Kopi av vedtakene om godkjenning vil bli sendt til Landbruksdirektoratet.

August–september 2015

Landbruksdirektoratet vil sende ut forhåndsvarsler til de siidaandelslederne som ikke har fulgt påleggene. Siidaandelslederne varsles om pålegg med hjemmel i § 75 kombinert med tvangsmulkt med hjemmel i § 76.

Møte i Reindrifftsstyret 15. og 16. september

Eventuelle vedtak om pålegg og tvangsmulkt vil behandles av Reindrifftsstyret.

Oktober–desember 2015

Offentlig telling gjennomføres av Fylkesmannen i Finnmark.

Møte i Reindrifftsstyret 3. og 4. November

Reindrifftsstyret må behandle eventuelle krav om utsatt iverksettelse.

Reindrifftsstyrets møte 23. og 24. November

Evaluering av reintallstilpasningen skal behandles av Reindrifftsstyret.

Eventuelle resterende krav om utsatt iverksettelse må behandles av Reindrifftsstyret på dette møtet.

2016

Resultat fra offentlig telling vil foreligge i slutten av 2015. Dersom resultatet av den offentlige kontrollerte tellingen viser at enkelte hadde et høyere reintall enn hva som ble oppgitt i melding om reindrift for driftsåret 2014/2015, må disse siidaandelslederne måtte forhåndsvarsles om pålegg med hjemmel i § 75 og tvangsmulkt med hjemmel i § 76.

Møteplan for Reindrifftsstyret er ikke satt for 2016, men eventuelle klager på vedtak om pålegg og tvangsmulkt vil måtte behandles av Reindrifftsstyret i begynnelsen av 2016.

Når det gjelder tvangsmulktens størrelse, så er ikke den vedtatt ennå. Reindrifftsstyret skal fastlegge det prinsipielle grunnlaget og normtall for tvangsmulkt i løpet av sommeren 2015.

Det er stor avstand i virkelighetsoppfatningen hos myndighetene og reindriftsutøvere i spørsmålet om forvaltning. En forskergruppe hos NMBU (Norges miljø- og biovitenskapelige universitet) og Samisk høgskole har sett på deltagelse i reintallsprosessen i Vest-Finmark. De fikk overraskende resultater.

Forsker på reindriftpolitikken og forvaltning

Kathrine I. Johnsen er forsker i et 3-årig forskningsprosjekt som skal forsøke å kartlegge hvordan staten og reindriften oppfatter reintallsproblematikken.

Kathrine I. Johnsen og Tor A. Benjaminsen fra universitetet på Ås og Inger Marie G. Eira fra Samisk høgskole har gjort intervjuer av reineiere, forvaltningen og departementet. Forskergruppen har også lest sekkevis av dokumenter i saken om reintallsreduksjonene, sett på forvaltningsprosessene, de har fulgt med i media og debatten rundt reindriftsutøvere som har hatt for mye rein etter myndighetenes beregninger. De har også besøkt ulike distrikt ute i marka og vært tilhørere i åpne møter og andre arenaer sammen med reindriften.

– Vi har fulgt nøye med begge sider i denne saken. Reineierne fra «problem-distriktene» på den ene siden, og myndighetene på den andre siden. Det er virkelig totalt motsatt virkelighetsoppfatning, forteller stipendiat Kathrine I. Johnsen i det 3-årige prosjektet Dávvgas (The economics and land-use conflicts in Sámi reindeer herding in Finnmark: Exploring the alternatives)

– Myndighetenes fortelling var at deltagelse i reintallsprosessen ikke førte til resultater fordi reineierne var mer

opptatt av å opprettholde store flokker for personlig vinning. Fra myndighetene ble det hele tiden sagt at deres mål med reintallsfastsettingen bygget på entydig vitenskap. De hevdet at reintallet truet miljøet på vidda og økonomien i reindriften. Derfor måtte staten gripe inn og sette et øvre reintall da deltagelse ikke resulterte i store nok reintallsreduksjoner. Myndighetenes fortelling om grådige reineiere som ikke forstår sitt eget beste nådde frem i media og ble også fortalt fra Stortingets talerstol. Historiene ble fortalt så mange ganger i det offentlige

rom, og på sosiale media at det tilslutt ble en sannhet. Reineieren og deres opplevelser av reintallsprosessen ble usynlige i debatten forteller forskeren.

De senere års intense forvaltningsarbeid fra myndigheten framstår noe underlig fordi myndighetene, næringsorganisasjonen til reindriften (NRL), og langt de fleste reineiere er enige om at reintallet på vidda i Finnmark har vært for høyt den siste tiden. Reintallet må ned. Men mens myndighetene har hatt et ensidig fokus på slitte beiter har dette ikke vært reineiernes hovedbekymring.

– Reineierne var urolig for at høye reintall øker risikoen for sammenblandinger av flokkene og interne beitekonflikter. Mange reineiere fortalte oss at et høyt reintall kun er et symptom på et annet og langt større problem – nemlig de uklare beiterettighetene på Finnmarksvidda, sier Kathrine I. Johnsen.

Forskernes arbeid i problemkomplekset har avdekket en dyp mistillit til LMD (Landbruks- og matdepartementet) blant reineiere. Forskerne viser at selv om reinbeitedistriktene i samarbeid med Reindriftsforvaltningen tidlig hadde blitt enige om et øvre reintall, så overstyrte departementet i beslutningsprosessen.

– Historiene vi hørte er at reineierne føler seg maktesløse ovenfor departementet. Reintallsprosessen skulle være en deltagelsesprosess, men reineierne hevdet at deres egne innspill og fagkunnskap ikke ble tatt på alvor. Beslutningsprosessen ble ugjennomsiktige og tilfeldige, forteller Kathrine I. Johnsen som i sitt arbeid ofte møtte reineiere som lurte på den egentlige hensikten med reintallsreduksjonene.

– Reineierne mente det så ut som myndighetenes langsiktige plan var å svekke reindriften for heller å slippe annen virksomhet inn på fjellvidda. Gruver,

Forskergruppen har gjort et omfattende arbeid for å kartlegge alle prosessene som har vært rundt reintallsreduksjonene i Vest-Finnmark. Her er Kathrine Johnsen på Landsmøtet til NRL (Norske Reindriftssamers Landsforbund) i juni.

Forskerne fra Ås har intervjuet mange i reindriften, besøkt ulike beitedistrikter og deltatt i reindriften hverdag for å se selv resultatene av de senere års reindriftsforvaltning. Her med stipendiat Kathrine I. Johnsen. FOTO: PRIVAT

kraftutbygginger, vindkraft og mer plass til storsamfunnet.

– Da vi intervjuet reineiere våren 2013, sa mange at de ikke ville følge påleggene om forholdsmessige reduksjoner. For dem var vedtakene urettferdige og uten legitimitet. Det ble fremmet klager på vedtakene og prosessen som ble avvist, noe som medførte at tilliten til

myndighetene ble enda mer tynnslikt. Etter trusler om store bøter, ser det ut til at mange likevel har redusert. Men hva som vil skje etter at distriktene har nådd de vedtatte reintall er fortsatt uklart hos næringen. Dette skaper usikkerhet, sier stipendiaten som sammen med sine kollegaer legger frem flere resultater i høst. Deriblant en bok med tittelen «Samisk reindrift, norske myter».

• kalvemerking

Spektakulær kalve på Børgefjell

ALLE FOTO: STEINAR JOHANSEN

merking

Kalvemerking er for de fleste reinbeitedistrikt en fast begivenhet på sommeren eller tidlig høst. I distrikt Østre Namdal har kalvemerkingen blitt en årviss happening i Børgefjell i juni. Det er en spektakulær merkeprosess vi her skal fortelle om. Fargerik, unik og spennende.

: kalvemerking

Jo, det er nå i juni vi merker kalv. Flokkene er da kommet vel inn på sommerbeite på Børgefjell og når kalvene er blitt passe store og sterke velger vi en av de store snørike fjellsidene. Der setter vi opp det tynne plastgjerdet. Flokken drives inn, noen hundre dyr i gangen, og så «fanger» vi kalvene med snare, forteller Algot Jåma som er reineier og distriktsleder i Østre Namdal.

– Snare...? Spør vi, og Algot forklarer at det er i all enkelhet en lang stang med snare som kalven fanges inn med. Den samlemetoden man benytter på Børgefjell er både skånsom og dyrevennlig siden det foregår på snø. Og at selve innfangningen foregår litt på avstand fra de voksne dyrene og virker dermed ikke så påtrengende. Reinene blir mindre stresset og det er både lett og raskt å finne kalv og simle. I tillegg er det både kjølig og rent på den hardpakete restsnøen fra siste vinter. Bra både for dyr og reineier.

– Både for simlene og kalven er dette en skånsom og god måte å merke på.

Belastningen på dyrene blir små, og merkingen går rask, ingen stress i det hele tatt. Her trenger vi ikke å utsette reinen for dette i dagevis. Lett blir det også å finne rett simle og kalv. Det går fort, og sommernatta er lys, mener Algot Jåma som forteller at kalvemerkingen i Børgefjell er en aktivitet som alle i distriktet ser frem til med stor glede og forventning.

– Er man heldig med været så blir de lyse kveldene med flokken i gjerdet der inne på Børgefjell noe man sent glemmer. Metoden vi bruker er spesiell hos oss, og jeg kjenner ikke til andre som gjør det på denne måten. Men hos oss og våre dyr så fungerer det veldig godt, hevder Algot som på denne måten vil dele med oss i Reindriftnytt bilder og sommerglede i Børgefjell med kalvemerking.

Ekstremt god vinter for reindriften

I vårt langstrakte land, med reinbeite i nord og sør, i høyland, på vidda og ut mot kysten, kommer det nå glade meldinger. Vinteren har vært snill med reindriften, det har vært godt vinterbeite, lite tilleggsfôring og stort sett aldri isete og låste beiter. Kalvetilgangen er god, og det meldes om opptil 90 % kalv i mange distrikt.

Det er rett og slett både uvanlig og unikt, men stort sett alle reinbeite-distrikt fra sør til nord melder om god kalvetilgang og en vinter uten de store klima- og beiteutfordringer. Det sies at man må tilbake til begynnelsen av 60-tallet for å finne tilsvarende bra forhold for næringen.

Ingen distrikt har meldt om langvarig krise med is på beiten eller behov for krisefôring. Vinteren dette året har derfor vist seg fra sin gode side for reindriftnæringen. Det har gitt et pusterom i en ellers presset og utfordrende hverdag for næringen, med reintallsproblematikk, arealinngrep og rovvilttap.

Flytting til sommerbeite har gått bra, selv om store snømengder i enkelte områder forsinket flyttingen frem mot de tradisjonelle kalvingsområdene. Litt

merkelig vinter har det vært, og i de høye-religgende deler av reindriftnorge så har snøperioden strukket seg langt ut i juni, med snøfall helt opp mot midtsommer.

Likevel har værgudene spilt på lag med reindriften, og i Finnmark er kalvetilgangen solid. De gode distriktene i Øst-Finnmark beregner kalvetilgangen for denne sesongen på rundt 90 %. I Vest-Finnmark klager de heller ikke, kalvetilgangen er uvanlig god der også. Samme historien kommer både i Troms, Nordland og Trøndelag. Alt ligger nå til rette for et solid slakteuttak i høst. Betyrrende er det også at det

finnes et kjøpeklart marked med stadig nye brukergrupper som oppdager reinkjøttets fortreffelighet. Heller ikke for slakte- og omsetningsleddet finnes noen mørke skyer i horisonten.

Reindriften landet rundt har all mulig grunn til å nyte sommeren.

Landsmøtet 2015

Topptung deltakelse fra reindriftsstyret, fylkesmannen og direktoratet og ikke minst Landbruks- og matministeren tilstede viser at reindrifta i Norge er aktuell og interessant som aldri før. Med stort fokus på næringas muligheter og utfordringer ble NRL-landsmøtet gjennomført i Stjørdal.

Landsmøtet ble åpnet med Mathias Jåma, leder i Nord-Trøndelag reindriftssamlag, som sto som arrangør. Det er det første landsmøtet som fjorårsvalgte Ellinor Jåma ledet, og landsmøtet viste stor interesse fra forvaltning og andre organisasjoner.

Økonomi, ny organisasjonsstruktur i NRL og reindriftas framtid var sentrale tema. Og selvfølgelig rovdyr og arealproblematikk engasjerte de 59 delegatene og de rundt 50 øvrige gjestene som fulgte landsmøtet.

Andre aktuelle presentasjoner var fra prosjektet SANKS som belyser reindriftsutøvernes helse og hverdag, innspill til stortingsmelding om reindrift og virksomhetsplan til NRL. Også Tømmernes-

saken, rettsikkerhet, uttalelse om Kalvvatn vindkraftverk og revidering av reindriftsloven ble behandlet under landsmøtet. I åpningstalen til Ellinor Jåma var arealproblemen sentrale.

– Tilgang til forutsigbare beitearealer er en absolutt forutsetning for at næringa skal fortsette med den tradisjonelle driftsformen. Dersom reindrifta skal ha en framtidsrettet utvikling er det avgjørende at reindrifta selv er premissleverandør for hva som oppleves og anslås som bærekraftig, fortalte Jåma.

Jåma presiserte at god reindriftspolitik må ta utgangspunkt i reindriftas egne kunnskap og tradisjoner. Det gjelder blant annet forhold til de eldre situasjon, kvinners rolle i næringa herunder ivare-

takelse av bearbeidelse av biprodukter av rein. Utnytting av all reinens ressurser i matproduksjon og ikke minst overføring av tradisjonell kunnskap til barn. – Vi i NRL har et forbedringspotensiale. Og jeg håper landsmøtet skal stake ut veien for en god reindriftspolitik med å styrke og utvikle den framtidige reindriften og organisasjonen, fortalte Ellinor Jåma.

Reindriftsministeren

De senere årene har ikke NRL vært bortskjemt med ministerbesøk under landsmøtene. I år stilte derimot Landbruks- og matminister Sylvi Listhaug opp og hadde klar tale til forsamlingen. Hun trakk også fram den positive utviklingen det er rundt reinkjøttet og de mulighetene som finnes. Nye produkter, biprodukter, opplevelsesturisme og ikke minst utvikle og styrke familie- og omsorgsbaserte tilbud. NRL er statens forhandlingspart og staten er helt avhengig av et godt organisert NRL.

– NRL har vært en profesjonell part i de forhandlingene som nå ligger bak oss. Jeg synes det er grunn til å være

stolt over den lederen dere har i Ellinor Jåma som er en flink ung dame som denne næringa må ta godt vare på. Hun er en god representant og kan være med å løfte fram den betydningen som næringa er.

– I reindrifftsavtalen har vi vektlagt tiltak til de som har reindrift som hovedvirksomhet, vi ønsker at man skal kunne leve av rein og kunne leve som reindrifftsutøver. Avtalen knytter sammen de reindriftpolitiske virkemidler for å nå de reindriftpolitiske målene.

Rovvilt var et tema ministeren kom inn på. – Det er rovvilthorliket som gjør at det er en vanskelig situasjon og det hersker en fortvilelse over hele landet. Vi har dermed en utfordrende situasjon. Der vi både skal ha beitenæring og rovvilt.

Et forbilde

Ministeren framhever det sørsamiske området og sørsamisk reindrift som et godt eksempel. Hun presiserte at næringa drives på en god måte. Utøvelsen skjer i tråd med lover og regler som stortinget har laget. – Jeg mener de sørsamiske områdene og måten man driver er forbilde for andre områder og det er viktig at man med den retninga man har tatt i sør er avgjørende for at man har ivarettatt den sørsamiske kulturen, sier Listhaug.

Selv om det er store forskjeller mellom nord- og sørsamisk reindrift så er jeg sikker på at det finnes elementer i sør som også kan ha positiv lærdom i problemområdene i Finnmark. Dette er elementer som vi kommer til å ta opp i den nye stortingsmeldinga for reindrift sa Listhaug til et lydhørt publikum.

Årsmøte hvert annet år

I de siste par årene er det arbeidet med omstilling i NRL. Omstillingen ble vedtatt

NRL-landsmøtet er arenaen der næringa og forvaltning møtes. I år var det særlig stor deltagelse fra forvaltning og departement.

på landsmøtet allerede i 2013. Det skulle strukturere NRL til en mer profesjonell organisasjon. I dette arbeidet er det skissert opp virksomhetsplaner med tidsrom på et par år. For 2015 og 2016 vil styret i næringsorganisasjonen prioritere utvikling i egen organisasjon. De ble på landsmøtet fremlagt forslag som vil

gi betydelige strukturelle endringer og gjøre driften av NRL mer kostnadsbevisst. Deriblant ble det foreslått å endre de årvisse landsmøtet til et arrangement hvert annet år. Et landsmøte innebærer en kostnad på omkring 1 million for NRL, og landsmøtet ga styret gehør for endring. Dermed blir neste landsmøte

Tradisjonen tro serverer Markedsutvalget reinkjøtt til landsmøtet. Her til vertskapet og Mathias Jåma.

i 2017, og etter planen vil det også komme i Trondheim.

Videre vil kraftige innsparinger bli brukt til to nye faste stillinger i NRL som vil være kommunikasjonsrådgiver og jurist. Samtidig vil man sentralt satse mer på allianseoppbygging og informasjon knyttet til NRL og reindriften.

– Vi vil jobbe for bedre rammevilkår, gode pensjonsordninger og tilrettelegge for enklere generasjonsskifte og rekruttering av ungdom til næringen. Samt få tilbake deler av den familiebaserte reindriften. Vi vil også se mer på bærekraftbegrepet, sa styret i NRL til et velvillig landsmøte. Likevel er det ganske klart at distansen fra enkelte lokallag til sentralstyret er stor, en utvikling mot en topptung organisasjon skaper stadig ny debatt, noe som ble ganske tydelig også på dette landsmøtet.

En hedersgjest

Det skulle bli en ressurssterk og spennende innleder om jussen i reindriften som var invitert til landsmøtet. Jurist Kirsti Strøm Bull er kjent for sitt lange arbeid innen juridiske spørsmål, og særlig innen reindriften. Kirsti er den som ledet samerettsutvalget som fremmet et banebrytende dokument som skulle få stor betydning for reindriften rettigheter.

Landsmøtet i NRL benyttet samtidig anledningen å berømme den nå 70-årige juristen som fortsatt har et ømt og bankende hjerte for reindriften og reindriftsspørsmål. Under avslutningen av landsmøtet ble Kirsti berømmet for sin innsats med et helt spesielt scene-show med musikk og maleri av kunstner Vegard Bakke Larsen og takketale fra leder av NRL Ellinor M. Jåma. Gnistrende, fargerikt og minneverdig ble hedringen og hilsmingen til Kirsti Strøm Bull. En flott avslutning på et landsmøte som vil gå

Jussprofessor og hedersgjest Kirsti Strøm Bull blir hedret for sitt arbeid som har hatt stor betydning for reindriften rettigheter.

over i historien som et betydelig veiskille i organisasjonen.

Ny stortingsmelding

Det er 25 år siden det ble laget en egen stortingsmelding for reindriften. Nå er arbeidet i gang med en ny, som etter planen skal være klar i 2017. NRL og styret er allerede godt i gang med arbeidet, det kunne leder i NRL Ellinor Marita Jåma fortelle til landsmøtedelegatene. Arbeidet med stortingsmeldingen vil pågå i flere faser, og departementet har allerede hatt møter med NRL for å hente innspill. Nå ønsker styret i NRL at flere av lokallagene engasjerer seg for å fremme spørsmål og problemstillinger rundt næringen, som kan bli aktuelle innspill til stortingsmeldingen.

– En slik stortingsmelding kan være så mye, men oftest er det kun et politisk dokument som regjeringen fremmer for Stortinget, en slags redegjørelse som

ofte ikke ender i bindende politiske vedtak. Likevel skal man ikke undervurdere betydningen, sa jussprofessor Kirsti Strøm Bull som var hentet inn til landsmøtet for å fortelle om hvilke rammer og muligheter reindriften nå har i en kommende stortingsmelding.

– Det er utrolig viktig å være en aktiv innspiller i et slikt arbeid med en politisk melding om en kjernenæring her i landet. Jo tidligere innspillene kommer, jo bedre. Det må komme både fra gras-rotta i det samiske samfunn, næringen og utøvere på fjellet, og fra NRL sentralt. Innspillene må komme i den innledende fasen for arbeidet med stortingsmeldingen for å få plass, NRL må være inne i selve prosessen. Det er også viktig å huske at i planarbeidet til meldingen er begrepet bærekraft i reindriften vektlagt. Da må man huske på at reindrift og bærekraft gjelder ikke bare dyrene, det er også menneskene i næringen, hevdet Kirsti Strøm Bull.

«Reindriftsministeren...»

Når landbruks- og matminister Sylvi Listhaug entret talerstolen under NRLs landsmøte var det forventninger på hva som skjer etter at reintallreduksjonsperioden er passert. Det fikk landsmøtet ikke noe klart svar på. Derimot ble det gitt klar beskjed om sanksjoner til de som ikke har gjennomført reduksjonene.

– På landsmøtet til NRL ønsker jeg gjerne å omtales som reindriftsminister. Dette er en unik næring med store muligheter. Men vi har litt å ordne opp i. Og det gjelder reintallet i deler av Finnmark, sa Listhaug under åpningstalen til NRL-landsmøtet.

Det er et stort ønske og vilje fra landbruks- og matdepartementet at reindriftsnæringa skal utvikle seg i en positiv retning. Reindriftsminister Sylvi Listhaug fortalte at nå er treårsperioden som reindriftsstyret har satt for gjennomføring av reintallsreduksjoner over. Fylkesmennene behandler i disse dager siidaandelens melding om reindrift, og resultatene hvor langt man er kommet med reintallet vil komme på sensommeren.

– Jeg forventer at alle som har fått beskjed om å redusere har redusert. Hvis så ikke har skjedd, så forventer jeg at reindriftsstyret raskt iverksetter sanksjoner ovenfor de siidaandelslederne som ikke har gjort jobben. Det er nødvendig og det er viktig fordi vi må ha en rettferdig behandling. Det vil ikke være rettferdig for de som har gjort den pålagte jobben hvis de som ikke gjør det

Sylvi Listhaug ser positive tendenser og lysende framtidsutsikter for reindriftsnæringa.

slipper unna. Derfor så er det viktig at det faktisk får en konsekvens hvis man ikke gjør det man skal, forteller Sylvi Listhaug som la til at om tilpasningen blir gjennomført så blir derimot alle vinnere.

Får ikke tilskudd

De økonomiske virkemidlene i reindriftsavtalen vil bli brukt for å stimulere til en bærekraftig næring i hele landet. I det ligger det at siidaandeler som ikke følger det som reindriftsstyret har fastsatt – de vil ikke være tilskuddsberettiget. Når det gjelder rovvilterstatninger, så vil det det ikke bli gitt erstatninger for udokumenterte tap for rein i siidaandeler som ikke følger opp vedtakene.

– Med andre ord, det skal ikke lønne seg å ikke følge opp de påleggene som vi nå har lagt til grunn, sa ministeren.

Under årets forhandlinger framhevet NRL betydninga som familiebasert

næring. Denne næringa representerer kultur og glede og NRL er opptatt av at yngre generasjoner skal søke seg til næringa. Det er avgjørende at man greier å drive reindrifta på en måte som sikrer økonomisk bærekraft og klarer å skape seg handlingsrom som gjør at man har mulighet til det.

– Da handler det blant annet om å ha et reintall som er tilpasset det grunnlaget man har for å drive på. Det er bred politisk enighet i Stortinget om hvordan reindriftspolitikken skal være i framtiden. Partiene er enige om at det er viktig å få til en bærekraftig utvikling som skal være positiv for næringa.

– De utfordringene som gjelder deler av Finnmark blir et stempel på hele næringa – det er urettferdig. Fordi i store deler av landet der reindrifta er representert, der fungerer systemene godt og der driver man godt, avsluttet reindriftsminister Sylvi Listhaug.

Rapport fra lokallagene

Et populært og fast innslag på landsmøtene til NRL er lokallagenes time. En kjapp status om situasjonen i landets ulike distrikt med reindrift. Det blir ofte en historie om rovdyrtap, om mistet beiteland, reintall eller kommende utbygginger. Men for sesongen 2014/15 kunne det også fortelles om bedre vinterbeite enn noen kunne huske fra tidligere.

Det ble sagt at det nesten er en mannsalder siden det har vært så gode beiter både i nord og sør. De mange lokallagene tilknyttet NRL spredt over nesten hele landet kunne fortelle om en uvanlig vinter. Med så bra vinterbeite at det hevdes man må tilbake til 60-tallet for å finne noe tilsvarende. Her er hva lokallagene fortalte på landsmøtet, og vi begynner i sør.

Sør-Trøndelag

Lokallaget i Sør-Trøndelag har brukt mye tid på omorganiseringen innen NRL. Det har også medgått både tid og ressurser på kartlegging av gamle rettigheter og beiteland som ble brukt i tidligere tider. Gamle arkiv og historiske kilder er saumfart for å finne spor som kan påvise at fjellviddenes historiske bruk av den sørsamiske reindriften.

I Sør-Trøndelag har man slitt også dette året med rovdynere. Det er en gammel historie, og når reieneierne her teller etter har situasjonen vært like problematisk i 30 år, og rovviltet bare øker i antall og i nye områder. Det fortelles om store og langvarige problem med bjørn og jerv, og nå også ulv og ørn. Sør-Trøndelag og Hedmark reinsamslag kunne fortelle om vekst i antall medlemmer.

Nord-Trøndelag

Omstrukturering av NRL tatt mye tid i Nord-Trøndelag reinsamslag. I tillegg har det vært et vellykket merkeseminar i samarbeid med fylkesmannen. Rovviltproblematikken og høringssaker tar mye tid.

Nordland

I det langstrakte Nordland er det slakterisituasjonen som det er arbeidet mye med. Det er gjennomført et forprosjekt med prøveslakting sammen med Nortura, og det ser nå ut som reindriften i Nordland har funnet løsning i slakterisaken. Den fortsatt svevende Norsk-Svensk reinbeitekonvensjon bekymrer og må finne sin politiske løsning. Reintapene til jernbanen har blitt mindre etter at det ble bygd nye gjerder i ett distrikt, men helt optimalt fungerer det fortsatt ikke mellom reindriften og NSB for reien kan komme seg innenfor i enkelte områder. Rovviltet i Nordland forsyner seg godt i reinflokkene, og beregninger lokallaget har gjort viser at tapene er rundt 40 % av kalvetilgangen. Det hadde vært mulig å tredoble produksjonen i Nordland uten rovvilttapene, mener man i Nordland Reindriftssamers Fylkeslag.

Delegater og inviterte gjester under landsmøtet i Stjørdal 2015.

Troms

I Troms har Troms Reindriftsamers Fylkeslag feiret 50-årsjubileum, og samtidig vært med i feiring av 30 års drift av Sameskolen. Laget har også fått utgitt egen bok om lokallagets arbeid for reindriften i nord. Det er forsøkt å kartlegge tidligere beiteområder, og den historiske bruken av landet i Troms. Dessverre har medlemstallet i laget gått ned, og rovdyr tap er betenkelig store, nå er det særlig tap mot ørn som tynger næringen. Lokallaget er veldig fornøyd med omstillingsprosessen i NRL.

Kautokeino flyttsamslag

Kautokeino flyttsamslag dekker et geografisk stort område med mange reinbeitedistrikt og siidaandeler. Vinteren har gått bra for reindriften, det har vært gode beiter og lite sammenblanding av flokker. Negativt er derimot arealtapene, daglig mister reindriften noe av sitt beitegrunnlag til storsamfunnet. Sakene tar mye tid og ressurser i laget. Det er mye rovdyr i Kautokeino og i vinterområdene for reindriften.

En annen sak som stadig er på sakskartet hos flyttsamelaget er reintallstilpasningen. Det har slitt hardt, og man uttrykker fra laget at saken nesten har tatt all energi og kraft. Det sies også at slaktesituasjonen er bekymringsfull og en flaskehals. Slakteperioden er for kort og en utfordring for reindriften.

Karasjok flyttsamelag

Det er kravene om reduksjon i reintallet som har vært en viktig og omdiskutert sak i Karasjok flyttsamelag. Nå er selve reduksjonsperioden over, og man er veldig usikker på hva som nå kommer fra myndighetene. Flyttsamelaget påpeker at mange sider i den saken er på langt nær avklart, særlig rundt rettighetskravene og usikkerheten preger både laget, familiene og siidaene. Det er vanskelig ikke å vite, sies det fra Karasjok. Der er man heller ikke fornøyd med slaktesituasjonen, samspillet mellom slakteriene og Mattilsynet gir ofte store forsinkelser og flokkene må stå dagevis i gjerdet i påvente av slakt. Slaktetiden er hektisk og for kort.

Arealsaker tar mye tid også hos flyttsamelaget, og selv om inngrepene ofte

er små, så gir de samlet store arealtap for næringen. Nå har kommunene bebudet eiendomsskatt på gjeterhytter og gjerdeanlegg, det til stor bekymring for reindriften.

En gladsak som kommer fra Karasjok er at det er igangsatt kafé, som har blitt en møteplass også for de eldre fra reindriften. Det er planer om overtakelse av et eget flerbruksbygg i bygda som skal være lokaler for laget, kafe og andre sosiale aktiviteter.

Polmak og Varanger flyttsamelag

Av store saker i Finnmark er det den store industrisatsingen på Tømmerneset i Sør-Varanger som rammer flere reinbeitedistrikt. I Polmak flyttsamelag har det blitt brukt mye tid og ressurser i den saken, i tillegg har distriktet store utfordringer med rovdyrta. I vinterbeiteområdene finnes alle de store rovdyrene, og ynglingene er betydelig, og antall rovdyr øker dramatisk. Kun 30 % av tapene til fredet rovvilt blir dekket, og man spør seg i lokallaget hvorfor bare staten har makt og innflytelse i den saken. – Reindriften blir ikke hørt, våre meldinger trekkes i tvil,

og det skaper stor misnøye, sies det fra Polmak flyttsamelag.

I Varanger reinsamelag har man vært opptatt av nasjonalparkene og de vilkår som er satt opp der for bruken.

– Vi er blitt gjest i vårt eget hjem, ble det sagt under lokallagets time på landsmøtet fra Varanger reinsamelag.

Ungdomsutvalget i NRL

Ungdomsutvalget hos NRL høstet mye skryt under landsmøtet på Værnes. De gjør i mange saker en veldig god jobb, og i lokallagets time fortalte ungdomsutvalget at det nå arbeides intenst med å få kontakt og samarbeid på tvers av landegrensene, med reindriftens ungdomsorganisasjoner i de nordiske land og i Russland. I tillegg jobber utvalget med å finne allianser med naturvernorganisasjoner, politiske partier og andre som kan tale reindriftens sak. Ungdomsutvalget har blitt en pådriver med aktivt bruk av sosiale media, og særlig gjelder det å dokumentere rovvilttap. Det er en aktivitet som har blitt lagt merke til langt utenfor NRLs rekke.

Arealseminaret

Tradisjonen tro arrangerer NRL seminar i forkant av landsmøtet. Denne gang var det areal og arealproblematikk i reindrifta i Norge og Sverige som var sentrale tema. Regien for seminaret hadde Protect Sapmi i samarbeid med NRL.

Det ble i forkant av landsmøtet arrangert et todagers seminar om den største trusselen som reindrifta står ovenfor – arealinngrep. På dag en var seminaret kun for inviterte utvalgte reineiere, noen forskere og prosjektgruppe fra Protect sapmi.

Under tidligere landsmøte til NRL ble det bestemt at NRL skulle arbeide med å etablere stiftelsen Protect Sápmi. Stiftelsen er nå etablert og har allerede bidratt flere reinbeitedistrikter med faglig rådgiving og bistand. Stiftelsens formål er å opprettholde og utvikle det samiske kulturfellesskap, herunder å fremme samiske næringsinteresser tilpasset de krav de moderne samfunn stiller. Med støtte fra RUF og Sametinget ble i regi av

Protect Sápmi gjennomført arealseminar i forkant av landsmøtet.

Sentrale tema på programmet var nye forskningsresultater og kunnskaper om arealinngrep i reinbeiteområder – som ble gjennomført med blant annet Nick Taylor med tema kraftlinjer i reinbeiteområder – som presenterte nye forskningsresultater. Videre fortalte reindrifta selv om egne erfaringer om inngrepssaker i reinbeiteland.

En vesentlig del av seminaret var forbeholdt tema som bruk av internasjonalt anerkjente prinsipper for å sikre reindriftens arealinteresser. Et konsept Free Prior and Informed Consent (FPIC)

Prosjektgruppa til protect Sapmi gjennomførte arealseminar i forkant av NRL-landsmøtet. Fra venstre: Anders Johansen Eira, Berit Kristine Utsi, Anders Blom, Nils Henrik Sara og Svein Ole Granefjell.

ble gjennomgått av Anders Blom, styrelederen i Protect Sápmi.

FPIC er prinsippet om at reindrifta har rett til å gi eller nekte samtykke til foreslåtte utbyggingsprosjekter, som kan påvirke de områdene reindrifta bruker. FPIC er nå et sentralt prinsipp i internasjonal lov og rettspraksis knyttet til urfolk over hele verden.

Må ha dialog

Noen av de vanskelige valgene reindrifta står ovenfor når et arealinngrep er på trappene er hvordan en skal kommunisere med utbygger. Nils Thomas Oskal fra Joahkonjárga og Hanne Lena Wilks fra Shaehkre sijte orienterte om hvor viktig det hadde vært for dem med profesjonelle kommunikasjonsrådgiv-

vere i forbindelse med en vannkraft- og vindkraftsak.

Laevas sameby med leder Niila Inga fortalte historien om utbyggenes strategier og taktikk i deres reinbeiteområder i Kiruna, der særlig LKABs gruveaktivitet har vært hovedutfordringene. Samebyen har hatt lang erfaring med mineral- og vindkraftnæringen som båndlegger store arealer i området. Det har sett ut som samebyen sto på kanten av stupet – men de har erfart at at det er helt nødvendig med dialog og samarbeid med utbyggerne.

– Vi har nå mange års erfaringer på hvordan vi skal opptre i utbyggingssaker. Når det har kommet så langt i prosessene at en konsesjon er gitt, da er det store spørsmålet – hvordan vei skal man gå?

Niila Inga presenterte mange vanskelige spørsmål som reieneierne må ta stilling til når en utbygging er på trappene. Skal man gjøre hard motstand? Skal man alliere seg med andre? Om man har valgt å si et klart nei til utbygging, hvor langt skal man da kjøre prosessen? Skal man forsøke å kjempe til siste blodstråpe? Om man ikke velger å si nei – hvordan velger man da å samarbeide med utbyggeren.

– Det er viktig at vi tenker igjennom konsekvensene mange ganger før en beslutning fattes. Hvis utbyggingen er på en lokalitet som det faktisk er mulig å bygge ut så kan man velge å samarbeide – fortalte Niila Inga.

Protect Sapmi

Det ble gjennomført en grundig og oversiktlig presentasjon av Protect Sápmis framgangsmåte for å ivareta berørte reinbeitedistriktets stemme. Gjennomføring og strukturering av arealprosesser, der fokus var konsekvensanalyser og kunnskapsgrunnlaget ble gjennomgått av seniorrådgiver Anders Eira.

– Det er en rekke mangler med dagens konsekvensanalyser som i stor grad bygger på veileder gitt av Vegvesenet. Det er åpenbare mangler og de rein-driftsfaglige problemstillinger blir sjelden godt nok ivaretatt. Vi ønsker å bidra med nye og bedre konsekvensanalyser i framtiden fortalte Anders Eira i Protect Sápmi.

De rundt 30 deltakerne på seminaret fikk presentert en oppsummering av vindkraftforskningen i reinbeiteland ved Anna Skarin. Resultater som tydelig viste at vindkraftanlegg med tilhørende linjer har negative innvirkninger – i mange områder. Selv om det er stor enighet blant mange forskere fikk vi også presentert at det finnes uenighet om effekter. Bakgrunnen for dette kan ligge i at forskjellige forskningsprosjekter har sett på forskjellig skala.

Forsker Olav Strand fra NINA har fulgt villreinen på Hardangervidda en årrekke og presenterte resultater som viste hvor store negative effekter fragmentering av landskapet har for villrein og særlig veier og biltrafikk forårsaker at de naturlige flyttleier blir påvirket.

Kumulative effekter og RenGIS

De aller fleste innledere inkludert reieneierne presiserte at det er «behov for å se på de kumulative effekter» av utbygginger. Det vil si det er nødvendig å se på effektene av alle inngrepene i et område – ikke bare på enkeltinngrep – men hva utgjør summen av alle inngrepene over tid.

Gjennom prosjektet RenGIS fikk vi presentert et kartverktøy som reindriftsutøverne på svensk side selv har vært med å utvikle, som viser enkeltdistrikters bruksområder. Også det svenske same-ting skal ta i bruk dette kartverktøyet som har kostet rundt 15 millioner å utvikle. Det ble presisert under semi-

naret – fra norsk forvaltning at i Norge kommer man derimot fortsatt til å kjøre videre og utvikle de allerede etablerte arealbrukskartene fra Norge digitalt som Skog og landskap står for de tekniske løsningene på.

På Yamalhalvøya finner vi det største gassanlegg i reindriftsområde i hele verden. Doktorgradstudent Anna Degteva fortalte om arealinngrepene og effektene på reindrifta i området der 90 % av Russlands gassproduksjon produseres. Her lever rundt 15.000 reindriftsnomader og 700.000 rein og industrien side om side og hvor presset reindrifta er i området. I tillegg erfarer reindrifta samtidig at klimaet er i endring – permafrosten er i ferd med å forsvinne.

Rettsikkerhet

Jurist Ragnhild Marit Sara hadde et grundig innlegg om rettsvern i reinbeiteområder – som skapte stor debatt. Hun presiserte hvor sterke og tydelige rettigheter reindrifta har. Men også at rettigheter ikke nødvendigvis blir anerkjent eller respektert. Hun presiserte at reindrifta selv ikke må overlate utfordringene til politikere, forvaltning og utbyggerne, men – vi må være mer offensiv selv for å gjøre våre synspunkter synlig.

– Det som er sikkert er at vi blir aldri utlært og mye forskning og det er hele tiden noe nytt vi må sette oss inn i. Vi vil nok i lang tid framover også måtte kjempe for arealene våre og derfor er det viktig at vi holder fokus, oppsummerte Ellinor Jåma etter seminaret.

– Og så har vi dessverre en lang vei å gå for å ivareta rettighetene våre og ikke minst anerkjenne vår kunnskap. Det er også uhyre viktig at vi står i lag og samarbeider om de store og viktige sakene. Det er eneste måte å bli hørt og få anerkjennelse på, avsluttet Jåma.

Gigantiske industriplaner i Sør-Varanger rammer reindriften:

– Usikkerheten er en tung bølge...

Det sier Egil Kalliainen, leder for reinbeitedistrikt 5 A/C Pasvik i Finnmark. Distriktet står foran en av de største industrisatsingene i Nord-Norge, som kommer i viktig beiteland. Det omstridte området er Tømmerneset i Sør-Varanger. Reindriften bekymringer blir ikke hørt.

Egil Kalliainen er leder for reinbeitedistrikt 5 A/C Beahceveai/Pasvik. Der har man gått hardt imot planene om utbygging, og hevder at kommunen og utbyggere ikke har tatt tilstrekkelig hensyn til reindriften.

For reinbeitedistriktet med vinterbeite i Pasvik kan en full utbygging på Tømmerneset bli en betydelig trussel mot hele driftsgrunnlaget.

Det er store planer som foreløpig foreligger for Tømmerneset. Det er byggeplaner både på øst- og vestsiden, store havneanlegg og basevirksomhet, enorme oljelagre og industrivirksomhet. I tillegg kommer veiløsninger og det svever også planer om fremtidig forbindelse med tog til området med internasjonal tilknytning. Mye relatert til den fremtidige olje- og gassvirksomheten ute i Barentshavet og fra omlasting og lagring av

russisk oljeproduksjon i Karahavet i Vest-Sibir.

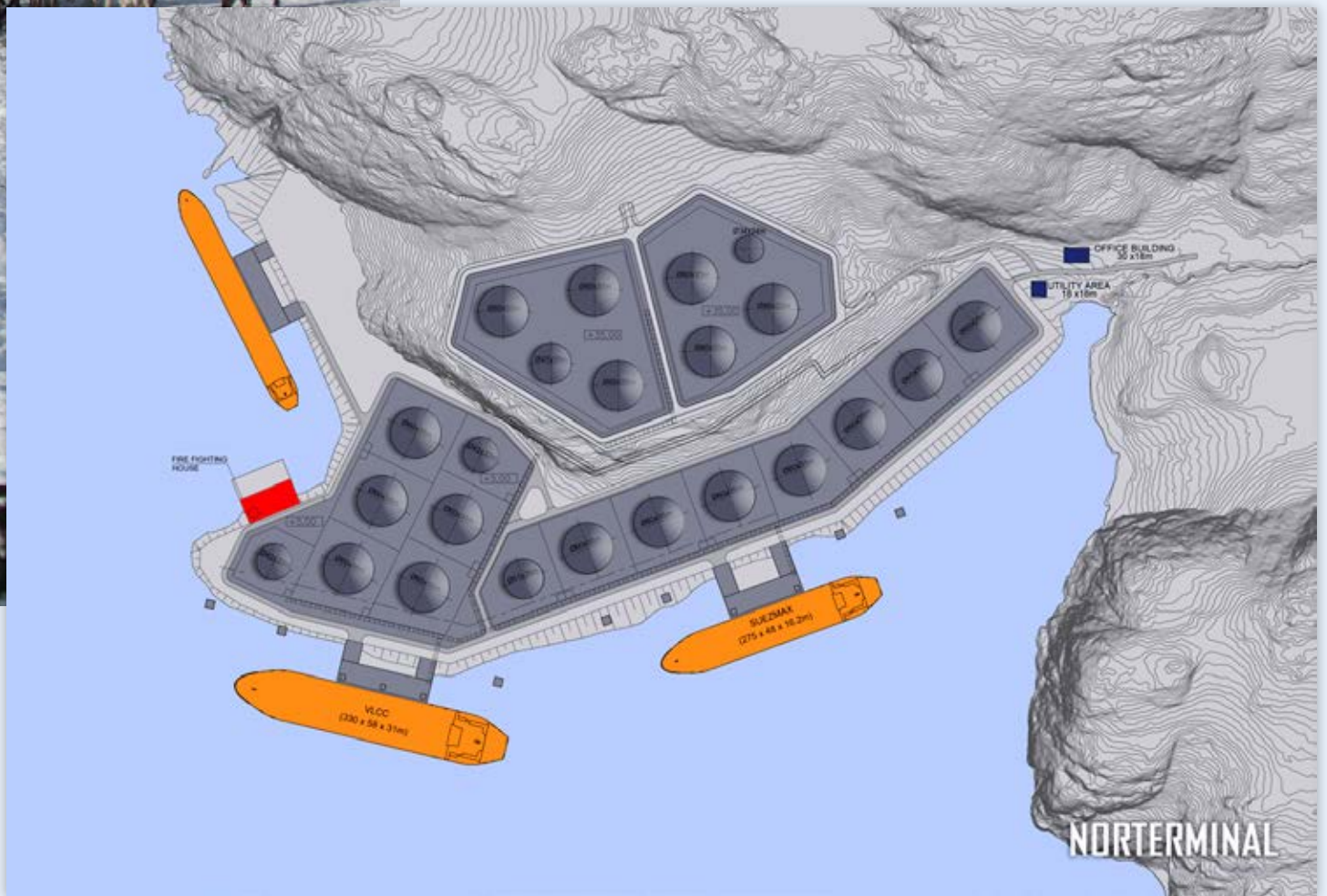
Det utpekte området er altså Tømmerneset i Sør-Varanger med optimale land og sjøområder. Et industritog av dimensjoner som presses frem av kapitalsterk industrivirksomhet. En av de største planlagte industrisatsinger i nord med milliardinvesteringer.

Kommunen har langt på vei omfavnet planene, og ser for seg de forventede investeringer

Det er russisk olje fra Karahavet som i flere år har blitt omlastet i fjordsystemet utenfor Kirkenes. Virksomheten har med årene bare økt, og lenge har Norterminal hatt et ønske om base og lagring på land. De har valgt Tømmerneset.

KART: NORTERMINAL

Slik ser Norterminal for seg at en fremtidig oljebase skal se ut der ute på Gamnes. Det er snakk om lagringsvolum for russisk olje med anløp av opptil 300 tankskip årlig og en lagringskapasitet på opptil 700 000 m³ råolje i første byggetrinn.

på flere milliarder og hundretalls lovt arbeidsplasser. Problemet med planen er at Tømmerneset allerede er i bruk, og har vært det i uminnelige tider som et særdeles viktig helårsbeite for rein.

En hasteplan

– Kommuneplan for Tømmernes er for snever og ser kun på de inngrep som skjer på selve utbyggingsarealet. Det er ikke lagt inn rand- og hensynssoner. For oss i reindriften virker det som om det er

utbygger som bestemmer både tempo og inngrep. Utbygger snakker ikke med oss, sier Egil Kalliainen i reinbeitedistriktet, og er meget betenkt over hastverket med planen som vil gjøre store og varige inngrep.

Det foreligger flere aktuelle planer for utbyggingen av Tømmerneset. Kommunen vil bygge stamnetthavn på østsiden av neset, på vestsiden på Gamneset foreligger planer for oljeterminal, mens det på Pulkneset ses på planer om et stort industrikonglomerat med forsyningsbase for oljevirkosomheten i Barentshavet og annen industrivirkosomhet i kommunen. Den utbygging som haster mest nå er oljeterminalen til Norterminal som etter planen skulle vært igangsatt allerede. Oljeomlastingen av olje fra

Russland har pågått en tid i åpen sjø ute i fjorden, men med utbyggingen av terminal vil den foregå på Tømmerneset. Som kjent ligger Høybuktknoen flyplass innerst på neset, med tilhørende aktiviteter.

– Utbyggingen vil bli en tragedie for reindriften her i Sør-Varanger. En industri- og logistikksatsing på Tømmerneset har lenge vært på planstadiet. Utbyggingen berører og båndlegger store deler av reindriften viktigste beiteland både sommer og vinter, det vil fortrenge og stenge flytteveier, og vi mister store deler av den viktige kystlinjen. I tillegg er planene mange og med tunge kapitalsterke aktører som presser på. Det er hastverksplaner og det gis ikke tid til skikkelig utredning. Deriblant er det ikke utredet belastningen for fjordsystemet. Kommunen har heller ikke utredet betydningen av hele utbyggingen

Det ytre beiteområdet med Tømmerneset blir veldig viktig når beiten låser seg i Pasvikdalen med islegging. Her er det Siv Mona Kalliainen som fører reinen innerst i dalen i grenselandet mellom Finland, Russland og Norge.

og tapt areal for reindriften. Det er de forpliktet til ifølge ILO-konvensjonen. Vi i reindriften har gått imot planene og blir i denne sammenhengen ikke tatt med i betraktningen, vi blir ikke hørt. mener Egil Kalliainen i distrikt Beahceveai/Pasvik.

Reindriften bekymret

For reindriften er det dyp bekymring med de planer som foreligger. Det er ganske klart at de store samfunnsmessige interesser som knyttes til utbyggingen vil gjøre det særdeles vanskelig for reindriften å stoppe utbyggingen.

– Vi blir hardt berørt da vi mister deler av kalvingsland og sommerbeiteland. Tømmernes er vårt sikringsbeite dersom det låser seg vinterstid i Pasvik. Vi har tidligere benyttet dette området i flere runder. Det er også andre beitedistrikt

som vil bli berørt ved en utbygging. Tømmernes-området er særdeles viktig med at det er godt beiteland store deler av året, det ligger lavt og dermed sjeldent problemer med ising på beitet her. I tillegg gir det reinen mulighet til å beite på tang i fjæresonen. For vårt distrikt vil en utbygging i den skala som er skissert bety et direkte tap av beite som truer hele vår eksistens og virksomhet. Det blir da en sak for rettsapparatet med bakgrunn ILO-konvensjonen for urfolks rettigheter, mener Egil Kalliainen, som påpeker at reindriften i Pasvik-området sliter med andre store planlagte arealinnegrep og gruvevirksomhet. I tillegg er dette et kjerneområde for bjørn, og tapene til det fredete rovviltet er store.

Det er også klart at nabo-distriktene blir berørt av den kommende industriutbyggingen, deriblant på Skogerøya som ligger rett over fjorden.

• fakta

- Tømmerneset er i dag stort sett uberørt, og har en spennende og unik natur. Utredningene viser et stort naturmangfold, og et særdeles godt beiteland for reindriften.
- Tømmerneset i Sør-Varanger brukes for reinbeite gjennom hele året. Området er helårsbeite for distrikt 5 med 5 A/C Pasvik. Reindriften har gått hardt imot byggeplanene.
- Det er flere planer for utbyggingen av Tømmerneset. Mye avhenger av den videre utviklingen av oljevirkosomheten, men det er klart at området er attraktivt etableringsområde for industri- og basevirkosomhet med fokus mot olje- og gassvirkosomhet i Barentshavet. Området er utsett til å bli den industrielle avlastning og satsing i Sør-Varanger kommune.
- Det er også kommet innsigelser til deler av planene fra Vegvesenet, fylkesmannen i Finnmark og andre. Kommunens politiske og administrative ledelse har også hatt betenkeligheter i de mange ulike planer for Tømmernes.
- Det er planlagt oljeterminal lagt til Gamneset ute på vestsiden av Tømmerneset.

Terminalen skal driftes av Norterminal, og vil årlig få anløp av 150 til 300 russiske tankskip i året. Kostnaden på utbyggingen er prissatt til mellom to og fire milliarder, og terminalen vil skape over 100 arbeidsplasser.

- Om olje- og gassvirkosomheten i Barentshavet blir en realitet vil virkosomheten øke dramatisk i området. Ingen ser det som umulig at det kommer ilandføring nettopp i denne delen av Sør-Varanger.
- Sør-Varanger kommune planlegger stamnetthavn på østsiden av neset i Leirpollen. Dit må en stor veiløsning, og samtidig planlegges det jernbane med tilknytning til det finske jernbanenettet.
- Kirkenes Maritime Park planlegger å bygge ut Pulkneset for en kommende basevirkosomhet for olje og gass. Den forventete leteboringen i 2017 og 23. konsesjonsrunde for Barentshavet kan skape fortgang i basebyggingen. Hit er det også plan om at Kimek Kirkenes med mekanisk industri skal flytte. Kimek ligger i dag i selve Kirkenes og er en solid leverandør til maritim industri og offshore. Pulkneset ligger på vestsiden av neset.

men også vei- og transportløsninger til industriområdene. Reinbeitedistriktet har selv foreslått vei- og transportløsninger med tunell. Det er en kostnad som kommunen har beregnet til over 600 millioner kroner.

NRL (Norske Reindriftssamers Landsforbund) gjorde vedtak på siste landsmøte at Sør-Varanger kommune og utbyggerne på Tømmernes må gå i tett dialog med reindriften for å begrense skadevirkningene av en utbygging som kommer der.

I midten av juni i år godkjente kommunestyret i Sør-Varanger regulerings-

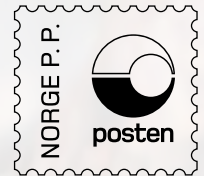
Utbygging kommer

Fylkesmannen i Finnmark har kommet med innsigelser til deler av planen, videre har også Vegvesenet gjort det samme. I kommunen har planarbeidet blitt satt under kraftig tidspress, og det er blitt sådd tvil om utrednings- og planarbeidet har foregått innenfor forsvarlige rammer.

NINA (Norsk institutt for naturforskning) har utredet konsekvensene for reindriften, og slår fast at barmarksbeiter for 850 rein vil forsvinne med den planlagte oljeterminalen på Gamneset. De dramatiske konsekvensene for reindriften kommer både av selve etableringen,

planen for Gamneset og ga dermed Norterminal klarsignal for planlegging av et utbygging av oljeterminalen med en totalinvestering på omkring 4 milliarder. Terminalen skal overta oljeomlastingen ute i fjorden som allerede har vært i gang en stund.

Industrisatsingen på Tømmerneset sies å være et av Norges største industriprosjekt, og det er enorme arealer som skal reguleres og utbygges. Nærmere 4000 mål, men Sør-Varanger kommune har foreløpig kun behandlet og godkjent deler av planen.

Returadresse: Landbruksdirektoratet, avd. reindrift
Postboks 1104, 9504 Alta

ISSN 0333-4031

Fylkesmennene

Fylkesmannen i Finnmark
Reindriftsavdelingen Øst
Postboks 174, 9735 Karasjok
Telefon 78 46 87 00
fmfipostmottak@fylkesmannen.no
Besøksadresse: Deanugeaidnu 6, Karasjok

Fylkesmannen i Finnmark
Reindriftsavdelingen Vest
Bredbuktnesveien 50B, 9520 Guovdageaidnu
Telefon 78 48 46 00
fmfipostmottak@fylkesmannen.no
Besøksadresse: Bredbuktnesveien 50B,
Guovdageaidnu

Fylkesmannen i Troms
Postboks 6105, 9291 Tromsø
Telefon 77 64 20 00
Telefaks 77 64 21 39
fmtrpostmottak@fylkesmannen.no
Besøksadresse: Skogbrukets hus, Andselv

Fylkesmannen i Nordland
Statens hus, 8002 Bodø
Telefon 75 53 15 00
fmnopostmottak@fylkesmannen.no
Besøksadresse: Sjøgata 78, Fauske

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
Postboks 2600, 7734 Steinkjer
Telefon 74 16 80 00
fmntpost@fylkesmannen.no
Besøksadresse: Saemien Sijte, Snåsa

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
Postboks 4710, Sluppen, 7468 Trondheim
Telefon 73 19 90 00
Telefaks 73 19 91 01
fmstpostmottak@fylkesmannen.no
Besøksadresse: Øra 28, 7374 Røros
Telefon 72 40 92 10

Landbruksdirektoratet

Avdeling Reindrift, Alta
Postboks 1104, 9504 Alta
Besøksadresse: Løkkeveien 111, 9510 Alta
Telefon: 78 45 70 20
Telefaks: 78 45 70 49
alta.post@landbruksdirektoratet.no

Oslo
Postboks 8140 Dep, 0033 Oslo
Besøksadresse: Stortingsgt. 28, 0161 Oslo
Telefon: 24 13 10 00
Telefaks: 24 13 10 05
postmottak@landbruksdirektoratet.no